

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum
Översättarutbildningen

EXAMENSARBETE VT 2022
MASTER I ÖVERSÄTTNING
Specialisering i engelska

Inför gaeliskan är vi alla sassenachs

Översättningen av språkliga varieteter och
kulturspecifika element i Diana Gabaldons *Outlander*

Författare:
Ellinor Johansson

Handledare:
Lisa Holm

Sammandrag

Syftet med detta masterarbete är att undersöka hur skotska dialektmarkörer och skotska kulturspecifika element hanterats och överförts från Diana Gabaldons roman *Outlander* (1991) till Sven Christer Swahns svenska översättning *Främlingen* (1992). Två kapitel ur originalromanen och motsvarande kapitel ur översättningen analyseras. I en dels kvantitativ, dels kvalitativ analys behandlas kategorierna *ljudhärmande stavning*, *innehållsord* och *morfosyntaktiska element* med underkategorierna *pronomen*, *enklitisk negation*, *interjektioner*, *ordföljd* och *adverb* samt kompositioner. Slutligen diskuteras huruvida effekten som uppnås i måltexten överensstämmer med källtextens effekt. Undersökningen visar att Swahn i majoriteten av fallen standardiserar eller utelämnar de skotska dialektmarkörerna och undersökta kulturspecifika elementen, men att de fåtal markörer som han bevarar väger tungt i sammanhanget och bidrar mycket till det skotska intryck som ligger till grund för effekten. Swahn kompenserar för olika utelämnade skotska markörer genom översättningslösningar som skapar ett ålderdomligt eller talspråkligt intryck i texten snarare än ett dialektalt.

Engelsk titel

Dinna fash, Sassenach: A study of language varieties and culture-specific items in the Swedish translation of Diana Gabaldon's Outlander

Nyckelord

Översättning, skotsk engelska, dialektmarkörer, kulturspecifika element, komposition, ljudhärmande stavning, innehållsord, enklitisk negation, pronomen, interjektioner, ordföljd, adverb, *Outlander*, Sven Christer Swahn

1. Inledning	4
2. Teoretisk bakgrund	6
2.1. Dialektöversättning	6
2.2. Varieteterna i Outlander: Lågskotska, skotsk gaeliska och skotsk engelska	10
2.3. Översättning av kulturspecifika element	12
3. Material	13
3.1. Källtextanalys	14
3.1.1 Kontext	14
3.1.2. Handling och centrala teman	15
3.1.3. Narration	15
3.1.4. Stilanalys	15
4. Metod	17
4.1 Dialektmarkörer och kulturspecifika element	17
4.2 Kompensationer	19
4.3. Effekter i måltexten	19
5. Resultat och analys	19
5.1. Ljudhärmande stavning	20
5.2. Innehållsord	24
5.3. Morfosyntaktiska element	29
5.3.1. Pronomen	30
5.3.2. Enklitisk negation	32
5.3.3. Interjektioner	32
5.3.4. Ordföljd	35
5.3.5. Adverb	36
5.4. Kompensationer	37
5.4.1. Vardagliga/talspråkliga kompensationer	38
5.4.2. Ålderdomliga kompensationer	40
5.4.3. Ett geografiskt namn	41
5.5. Effekter i måltexten	42
6. Avslutande sammanfattning	46
Källförteckning	47
Bilaga A	49
Bilaga B	53
Bilaga C1	57
Bilaga C2	61

Bilaga C3	64
Bilaga C4	65
Bilaga C5	66
Bilaga D	67

1. Inledning

I denna masteruppsats presenteras en studie av hur dialekter och kulturspecifika element hanterats och överförts från Diana Gabaldons roman *Outlander* (1991) till den svenska översättningen *Främlingen* (1992). Såväl dialekter som kulturspecifika element kan fungera som effektiva litterära verktyg för att en läsare ska kunna fördjupa sig i ett verk och transporteras till det universum där berättelsen utspelar sig. *Outlander* utspelar sig i 1700-talets Skottland. Som titeln antyder såväl på originalspråket som i översättningen är protagonisten, engelskan Claire Randall, en främling i de skotska högländerna, som transporterats dit av misstag efter att ha rört vid en keltisk stensättning under en resa till Skottland år 1945. Både tidsresan och Claires identitet som engelska bidrar till att skapa en känsla av utanförskap i romanen. Kontrasten mellan Claire och de skotska karaktärerna förstärks av att de skotska karaktärernas dialog ofta är skriven på dialekt, medan Claires repliker är skrivna på standardengelska. Romanen är även full av skotska kulturspecifika element. Claires utanförskap är viktigt för handlingen, och både den skotska dialekten och de kulturspecifika elementen bidrar till att förmedla detta. Att effekten som dialekten och elementen skapar är så pass central för romanen gör att den lämpar sig väl för denna undersökning, i vilken jag studerar hur och hur väl detta har förmedlats i den svenska översättningen.

Ett exempel på hur skotska dialektmarkörer och skotska kulturspecifika element samverkar i romanen visas i utdraget nedan. Här har Claire precis anlänt till 1700-talets Skottland och tillfångatagits av skotska högländare:

"What is it ye have there, Murtagh?" [...]

"A Sassenach wench, Dougal, by her speech." [---]

"Eh, a bonny one, Sassenach or no," [...].

[---] The other men clustered close around, a mass of plaid and whiskers, [...]. It was only then I realized they were all kilted—odd, even for this part of the Highlands. Had I stumbled into the meeting of a clan society, or perhaps a regimental reunion? (Gabaldon 2011:41–42)

Detta utdrag, som inklusive de exkluderade passagera sträcker sig över ungefär en halv sida, innehåller såväl flera dialektmarkörer som kulturspecifika element. Det är i de skotska karaktärernas repliker som de dialektala markörerna syns. Vi ser pronomenet *ye*, adjektivet

bonny, interjektionen *eh* och adverbet *no* (istället för standardengelskans *not*) som alla kommer från lågskotskan (*Dictionaries of the Scots Language*). Sen har vi det gaeliska ordet *Sassenach*, ett ofta nedsättande ord för en person från England (*Oxford English Dictionary*). I relationen som följer, berättad ur protagonistens perspektiv, ser vi exempel på olika kulturspecifika element. Bland annat beskriver hon männen som "a mass of plaid", där *plaid* syftar på det skotskrutiga tartan-tyget av ull som är en del av den skotska högländsdräkten (Scottish Tartans Museum, FAQs). Även den skotska kilten och klanmöten omnämns. Protagonisten befinner sig i en främmande värld, och de skotska rösterna hon hör och de skotska kulturspecifika elementen hon ser bidrar till att skapa helhetsintrycket. Eftersom dialekter och element samverkar för det påtagligt skotska intrycket i romanen är det relevant att i min studie undersöka de båda fenomenen samtidigt.

Dialekter och kulturspecifika element utgör klassiska översättningsproblem som är av intresse för översättningsvetenskapen. Syftet med min studie är att bidra till forskningen om dialektöversättning och översättning av kulturspecifika element i skönlitteratur, framförallt om specifikt skotska sådana till svenska, vilket det i skrivande stund inte verkar finnas särskilt mycket forskning om. Materialet består av två kapitel ur Diana Gabaldons roman *Outlander* (2011 [1991]) och motsvarande kapitel ur Sven Christer Swahns svenska översättning *Främlingen* (2014 [1992]). Metoden, som presenteras mer detaljerat i metodavsnittet, är en dels kvalitativ, dels kvantitativ undersökning där jag tittar på hur dialekt och kulturspecifika element har översatts till svenska. Jag undersöker även huruvida översättaren kompenserat för eventuella utelämnningar eller omskrivningar av de båda fenomenen. Slutligen för jag en diskussion kring vilken effekt som uppnås i Swahns översättning och i vilken grad effekten är överensstämmande med originalverkets.

Forskningsfrågor:

- 1) Hur har den skotska dialekten och de kulturspecifika elementen i Diana Gabaldons *Outlander* översatts till svenska?
- 2) Finns det några kompensationsstrategier för antingen dialekten eller de kulturspecifika elementen och hur ser dessa i så fall ut?
- 3) Vilken effekt uppnår Swahn i sin översättning, och hur väl stämmer denna överens med effekten i originalverket?

2. Teoretisk bakgrund

Nedan följer en beskrivning av det teoretiska fältet kring dialekter och kulturspecifika element inom litteratur- och översättningsvetenskapen. Jag försöker definiera de olika översättningsteoretiska problemen och lyfter fram exempel på potentiella lösningar som beskrivs i den översättningsvetenskapliga litteraturen. Under avsnittet om dialektöversättning presenteras även de olika skotska varieteterna som förekommer i *Outlander* kortfattat.

2.1. Dialektöversättning

Einarsson beskriver dialekt som "tal som är karakteristiskt för ett visst geografiskt område" (Einarsson 2009:147). Den engelska som talas i Skottland är ett exempel på en geografisk dialekt. Men Einarsson nämner även *sociala dialekter* som ett eget forskningsfält inom språksociologin. Dessa kallas för *sociolekter*, och enligt Einarsson är gränsen mellan dialekt och sociolekt inte alltid lätt att dra. Det kan exempelvis inom ett geografiskt område finnas sociala skillnader som även ger upphov till skillnader i språkbruk. En persons sätt att tala kan dessutom påverkas av faktorer som kön, i vilket fall man talar om *sexolekt*, eller ålder, då kallat *kronolekt* (2009:155).

Ingo beskriver språklig varietet som en av översättningens fyra grundaspekter. Han säger att dialekter utgör en sådan varietet, kring vilken god kännedom är väsentlig för översättningsarbetet (Ingo 2007:75). Skönlitteratur innehåller oftare språkliga varieteter än sakprosa, och dessa fungerar som stilmarkörer som översättaren enligt Ingo bör ta hänsyn till. Det kan exempelvis handla om ortografi, morfologi, syntax eller ordval. Ingo listar fyra åtgärder som en översättare behöver vidta vid översättning av varieteter såsom dialekt. Den första är att *välja ut lämpliga målspråkliga motsvarigheter* till källtextens varieteter. Ingo beskriver att källtextens varieteter kan komma att behöva sammanslås eller neutraliseras, exempelvis om målspråket inte innehåller lika många möjligheter till språklig variation som källspråket (Ingo 2007:85). Den andra åtgärden är att enligt en uppgjord plan och på målspråkets villkor *konsekvent förverkliga de varieteter som valts ut för översättningen*. Här föreslår Ingo att översättaren skapar en egen minneslista över de drag man valt att använda, för att uppnå ett så konsekvent resultat som möjligt (ibid.). Den tredje punkten på Ingos lista är att *eftersträva smidiga målspråkliga uttryckssätt*. Detta innebär att översättaren bör skapa en text som framstår som idiomatiskt svensk. Den fjärde och sista punkten är att *flexibelt*

använda sig av direkta och förskjutna stilmotsvarigheter (2007:86). Med förskjutna stilmotsvarigheter menar Ingo att översättaren kompenserar för eventuella förlorade stilmarkörer. Ingo skriver vidare att de av översättaren utvalda varietetsdragen kan placeras ut "ganska fritt i översättningstexten, i praktiken på sådana ställen där det på målspråket är möjligt att producera markerade former eller uttryck" (2007:86).

Det kan enligt Ingo vara svårt att hitta lämpliga varieteter på målspråket, och det är vanligt att översättaren inte lyckas återskapa och upprätthålla samma varieteter som återfinns i källtexten konsekvent i sin översättning (Ingo 2007:86).

Även B. J. Epstein skriver om den komplicerade processen som dialektöversättning innebär för en översättare. Hon beskriver liksom Ingo att denna process ofta är så utmanande att översättaren tar bort alla dialektmarkörer eller på andra sätt markerar dialekten utan att nödvändigtvis återspegla den (Epstein 2012:197). Epstein skriver vidare att eftersom olika dialekter på olika språk inte motsvarar varandra (den särpräglade engelskan som talas i New York motsvarar exempelvis inte den särpräglade slags mandarin som talas i Beijing eller portugisiskan i Lissabon), så får inte läsaren samma konnotationer från en dialekt som från en annan. Därför måste översättaren på något sätt markera att en dialekt används och förhoppningsvis ge läsaren rätt uppfattning om talaren och/eller det som författaren försöker representera (2012:201).

Epstein gör en analys av processen som hon menar att översättare genomgår inför en dialektöversättning. De fyra stegen i processen är som följer (översatt och anpassat från Epstein 2012:202):

1. Analysera det dialektala språkets funktion och syfte i källtexten
2. Överväga dialekternas roll i käll- och målkulturen
3. Studera eventuella tidigare översättningar av verket
4. Välja en översättningstrategi

Det sista steget gäller i detta fall endast att välja en strategi för dialektöversättning och syftar alltså inte på den övergripande översättningsstrategi som en översättare ofta anammar inför ett översättningsprojekt. Epstein lyfter fram elva olika strategier för dialektöversättning (översatt och anpassat ur Epstein 2012:203–207):

1. Utelämning (fraser eller avsnitt tas bort helt)

2. Ersättning (översättaren väljer en dialekt ur målkulturen som geografiskt, socioekonomiskt, kulturellt, stereotyp eller känslomässigt ligger nära dialekten i källspråket, för att skapa en liknande känsla hos måltextläsaren)
3. Kompensation (översättaren använder en dialekt, men på andra ställen än i källtexten)
4. Tillskott (nya ord eller meningar skrivs in i avsnitt där dialekt förekommer)
5. Förtydligande (översättaren lägger till paratext i form av fotnoter eller bilagor som förklarar språkbruket och dess innebörd)
6. Grammatisk representation (icke-standardiserad grammatik används)
7. Ortografisk representation (icke-standardiserad stavning används)
8. Lexikal representation (översättaren väljer ord som avviker från standardspråket)
9. Anpassning (ett visst dialektalt ord från källspråket används men anpassas efter målspråkets grammatiska/ortografiska regler)
10. Standardisering (standardspråk i form av stavning, grammatik och ordval används istället för det icke-standardiserade språket i källtexten)
11. Bevarande (översättaren använder de dialektala orden ur källtexten i sin ursprungsform även i måltexten)

Angående valet av strategier skriver Epstein att översättaren noggrant behöver överväga kontexten och situationen kring översättningen, alltså när, var, varför och för vem översättningen görs och i vilket syfte. Hon skriver vidare att dialekt bidrar till att skapa en realistisk miljö i berättelsen och att författaren antagligen har valt att använda dialekten för ett särskilt syfte. Epstein menar till och med att det är respektlöst gentemot både författaren och läsarna att helt standardisera språket i en översättning (Epstein 2012:207).

Även Englund Dimitrova (2001) har studerat dialektöversättning och leker med tanken att dialekter skulle utgöra "ett typiskt fall av oöversättlighet" på grundval av att de både är kulturspecifika och språkspecifika, men detta dementeras av att mycket skönlitteratur där dialekt används som stildrag faktiskt översätts (Englund Dimitrova 2001:9). Inom sociolingvistik skiljer man dialekt från så kallat standardspråk genom att urskilja diverse processer som ett standardspråk genomgått. En av dessa processer är att det utvecklats en skreven, kodifierad och accepterad språkform för standardspråk, vilket alltså inte sker för

dialekter. Enligt Englund Dimitrova är det detta som ligger till grund för att skönlitterära översättare använder dialekt i stilistiskt syfte. Särskilt när den skönlitterära texten innehåller både standardspråk och dialekt blir den ett extra intressant studieobjekt. Då fungerar dialekten i ett specifikt stilistiskt syfte för att skapa kontrast till standardspråket och bidra till olika konnotationer, ofta i dialog mellan två eller flera fiktiva karaktärer. Författaren använder enligt Englund Dimitrova ofta dialektala markörer (såsom morfologi, ortografi, syntax och ordval) selektivt för att skapa en illusion av talspråk eller dialekt (Englund Dimitrova 2001:10-13).

Englund Dimitrova föreslår ett kontinuum av olika slags språkliga varieteter som kan tänkas användas i skönlitteratur, i vilket det även framgår att dialekter och sociolekter hör samman. Detta kontinuum ser ut som följer:

← Kontinuum av språkliga varieteter i skönlitteratur →					
varietet med specifikt regionalt ursprung	varietet med allmänt regionalt eller "lantligt" ursprung	varietet med specifikt socialt ursprung	markerat talspråk	neutralt språk	markerat skriftspråk

Figur 1. Representation av Englund Dimitroväs kontinuum av språkliga varieteter i skönlitteratur. Ur Englund Dimitrova 2001:14.

Englund Dimitrova presenterar i samband med detta kontinuum även tre samverkande, generella tendenser som skulle kunna gå att urskilja i översättningen av dialekt i skönlitteratur (här något förenklat från Englund Dimitrova 2001:14):

1. Översättaren tenderar att välja en varietet som ligger längre till höger på ovan nämnda kontinuum än den i källtexten.
2. I översättningen är särskilda markörer för en specifik språklig varietet vanligtvis färre till antalet än i originaltexten.
3. Även om källtexten innehåller olika markörer för dialekt brukar översättningen främst ha markörer som rör ordval.

Dialekt i skönlitterära verk är alltså av stilistiskt stor betydelse, och detta är något som en översättare behöver ha i åtanke under sitt arbete för att uppnå samma eller liknande effekter i måltexten som uppnås i källtexten. Emellertid framgår det även att detta inte alltid är en enkel uppgift. Snarare verkar det vara vanligt att översättare inte lyckas förmedla dialekten i källtexten på ett konsekvent och trovärdigt sätt i sin översättning. Vidare finns det olika så kallade *lekter*, såsom dialekter, sociolekter och kronolekter, som alltså är tätt knutna till varandra, och det är inte alltid enkelt att dra tydliga gränser dem emellan, vilket ytterligare komplicerar översättningsarbetet. På grundval av den teoretiska bakgrund som presenterats ovan blir det intressant att i min studie undersöka huruvida Swahns översättning följer Englund Dimitrovas generella tendenser, om/hur hans översättningar av dialektmarkörer överensstämmer med Epsteins lista över strategier vid dialektöversättning samt om möjligt urskilja i vilken grad han har beaktat de fyra punkterna som Ingo menar att översättare behöver ta hänsyn till vid dialektöversättning. Detta utvecklas vidare i metodavsnittet.

2.2. Varieteterna i *Outlander*: Lågskotska, skotsk gaeliska och skotsk engelska

För att få en djupare förståelse för de skotska varieteterna i romanen och deras kulturella och politiska innebörd, och därmed för vikten av att behandla dem varsamt i en översättning, följer här en kortare beskrivning av de olika skotska varieteter som återfinns i Diana Gabaldons *Outlander*.

I romanen återfinns många inslag av de tre språkliga varieteter som talas i Skottland: lågskotska, skotsk gaeliska och skotsk engelska (Smith 2015). Lågskotskan, som har rötter i den fornengelska dialekten northumbriska, och som även har flera influenser av fornnordiskan, talades (och talas fortfarande) främst i de skotska lågländerna (*Nationalencyklopedin*). Lågskotskan innehåller även många lånord från skotsk gaeliska, franska, holländska och flera germanska språk (Watt 2018). Fram till unionen med England 1603 hade lågskotskan nationalspråksstatus. Numera anses det vara en dialekt av engelska, men många skottar motsätter sig detta och vill att lågskotskan ska betecknas som ett självständigt språk. (*Nationalencyklopedin*).

Sedan den ovan nämnda unionen med England från och med 1603 har lågskotskan behövt ge vika för engelskan, delvis på grund av att kung Jakob I (på engelska James I) insisterade på att alla kyrkor i Skottland skulle börja använda den nya engelskspråkiga

versionen av bibeln. Det skulle dröja ända till 1983 innan en lågskotsk översättning av denna version av Nya Testamentet publicerades. Angliferingen av lågskotskan fortsatte över de nästkommande århundradena, och vid början av den viktorianska eran år 1838 talade majoriteten av skottarna ett slags engelska med inslag av lågskotska ord och lågskotsk ordföljd, och förstås ett brett skotskt uttal (Morgan 2001:189). Det är denna skotska varietet, som även kallas skotsk engelska, som förekommer allra mest i *Outlander*.

Den skotska gaeliskan är ett keltiskt språk som härstammar från forniriskan och kom till Skottland ca 500 e.kr. Den var och är mest framträdande i högländerna, Argyll och på Yttre Hebriderna. Skotsk gaeliska har fått ett visst mått av officiell status. Inte förrän på 1600-talet fick den skotska gaeliskan ett eget skriftspråk, och idag tros det finnas omkring 80 000 modersmålstalare av modern skotsk gaeliska (*Nationalencyklopedin*). I *Outlander* syns gaeliskan främst genom bruket av vissa ord, såsom *Sassenach* i det inledande exemplet.

Skottlands politiska relation till England har påverkat många delar av Skottlands kultur, identitet och språk. Om vi fokuserar på det sistnämnda har de olika skotska varieteterna under århundraden fått ge vika för engelskan. Irene Watt, lektor i skotsk kultur vid universitetet i Aberdeen, beskriver i en artikel exempelvis lågskotskan som ett historiskt sett förtryckt språk, och menar att lågskotskan föll samtidigt som jakobiterna besegrades av engelsmännen på slagfältet vid Culloden år 1746. Watt citerar den skotska lexikografen och akademikern A. J. Aitken, som så sent som 1985 uttryckte sig på följande vis om lågskotskan: "Officially Scots does not exist. It is not the subject of any accepted official policy, and no one dreams of teaching it to foreigners" (Aitken i Watt 2018). Men Watt menar att detta inte längre stämmer, att lågskotskan börjar få en allt större plats i modern media och att *Outlander* går i täten för denna utveckling (Watt 2018).

Även om Watt i sin artikel syftar på den populära tv-serien och inte på romanen, kan man alltså säga att romanen och dess bruk av lågskotska, skotsk gaeliska och skotsk engelska bidrar till den utveckling av de inhemska språkens status som går att se i Skottland idag. Då blir det ur ett översättningsvetenskapligt perspektiv även intressant att undersöka om och hur denna representation tar sig uttryck i diverse översättningar av verket, i det här fallet den svenska översättningen av Sven Christer Swahn.

2.3. Översättning av kulturspecifika element

När det rör sig om översättning av kulturspecifika element finns det flera saker att ha i åtanke. En av dessa är vilka slags kulturspecifika element man ska undersöka. Pedersen (2007:109) använder sig av tolv olika kategorier i sin undersökning om skandinaviska undertextningsnormer: 1) *Weights and measures*, 2) *Proper names*, med indelningen i. *personal names*, ii. *geographical names*, iii. *institutional names*, iv. *brand names*, 3) *Professional titles*, 4) *Food and beverages*, 5) *Literature*, 6) *Government*, 7) *Entertainment*, 8) *Education*, 9) *Sports*, 10) *Currency*, 11) *Technical material* och 12) *Other*. Axelsson (2016:80) har i sin avhandling om skandinavisk översättning av kulturspecifika element från franska och engelska smaltat av urvalet något och använder sex kategorier när han undersöker sitt material: 1) Titlar, tilltal och yrkesbeteckningar, 2) Valuta och myntenheter, 3) Mått- och viktenheter, 4) Litteratur och musik, 5) Utbildning och 6) Namn som delas in i a) personnamn, b) geografiska namn, c) smeknamn, öknamn och djurnamn samt d) kommersiella namn. I sin avhandling betonar Axelsson vikten av att ta hänsyn till kontexten i vilken det kulturspecifika elementet återfinns. Han beskriver också behovet av att göra en bedömning av exakt hur kulturspecifikt något är, för att lättare kunna avgöra hur pass främmande något kan tänkas framstå för en måltextläsare (2016: 81).

Precis som vid all översättning behöver man även vid översättning av kulturspecifika element anamma diverse översättningsstrategier. Vid en analys av skillnader mellan källtexten och måltexten kan man enligt Axelsson även avgöra vilka strategier översättaren använt i de enskilda fallen (Axelsson 2016:86). Axelsson utgår från Pedersens (2007) indelning och urskiljer sju strategier inför sin undersökning: 1) Överföring, 2) Specificering, 3) Direkt översättning, 4) Generalisering, 5) Ersättning, 6) Utelämning och 7) Officiell ekvivalent (Axelsson 2016:91). De olika strategierna förklaras förenklat nedan.

Överföring innebär ett direktlån från källtext till måltext, och det kan röra sig om total överföring eller målspråksanpassad överföring (där man tar hänsyn till målspråkets grammatik och ortografi, t.ex.). Specificering innebär en överföring med tilläggsinformation för att underlätta för läsaren. Direkt översättning innebär precis som namnet antyder att man direktöversätter den relevanta konstruktionen ord för ord. Vid generalisering gör man det kulturspecifika elementet mer allmänt i måltexten än i källtexten genom att använda en hyperonym till källtextuttrycket. Vid ersättning byter man ut det kulturspecifika elementet mot något annat. Utelämning innebär att översättaren helt enkelt stryker det kulturspecifika elementet ur sin översättning. Officiell ekvivalent är en speciell kategori eftersom den

innebär att det redan finns en officiellt accepterad översättning av ett uttryck, vilket gör att översättaren inte behöver fundera på en bra översättning utan kan välja den redan godkända (Axelsson 2016:87-91).

Överföring, specificering och direkt översättning är exempel på strategier som skapar en översättning som ligger närmare källtexten, och resultaten av såväl Pedersens som Axelssons undersökningar är att det är dessa strategier som är allra vanligast vid översättningen av kulturspecifika element (Axelsson 2016:242). Detta tyder på att det på det stora hela är fullt möjligt att översätta kulturspecifika element, och det blir då relevant att vidare undersöka exakt hur detta görs oftast respektive med bäst resultat.

3. Material

Mitt material utgörs av två kapitel ur Diana Gabaldons roman *Outlander* (2011), som ursprungligen publicerades 1991, och motsvarande kapitel ur Sven Christer Swahns svenska översättning *Främlingen* (2014), som publicerades för första gången 1992.

Jag har valt att studera kapitel tre och fyra i romanen. Tillsammans utgör de två kapitlen 31 sidor i källtexten och 36 sidor i måltextern. Det är i kapitel tre som Claire för första gången reser genom stensättningen och ställs inför den svårsmälta sanningen att hon rest tvåhundra år tillbaka i tiden. I kapitel tre tillfångatas hon som redan nämnts av en grupp högländare och i kapitel fyra förs hon till ett skotskt slott som fånge. Motiveringen är att det i dessa två kapitel läggs särskild vikt vid att betona kontrasten mellan Claires vanliga liv och den nya verklighet som hon befinner sig i, varför kapitlen rymmer flera exempel på skotsk dialekt och skotska kulturspecifika element.

Sven Christer Swahn (1933–2005) var en prisbelönt författare och översättare som översatte stora mängder litteratur av olika slag från engelska, danska och tyska. Bland författare som han översatt hittar man bland annat William Shakespeare, Emily Dickinson, John Keats och Edgar Allan Poe (Holmberg u.å.). År 1992, samma år som *Främlingen* gavs ut i Sverige publicerades även Swahns nyöversättning av Mark Twains *The Adventures of Huckleberry Finn* (1884), i vilken Swahn har använt icke-standardiserad svenska för att representera karaktären Jims afroamerikanska varietet (Epstein 2012:224). *Främlingen* är alltså inte Swahns enda översättningsuppdrag som innefattat dialektmarkörer.

3.1. Källtextanalys

Nedan följer en analys av källtexten i syfte att dels presentera originalverket i sin kontext, dels beskriva de specifika stildrag som samverkar och vilka effekter dessa skapar. Min analys är baserad på modeller för textanalys av Hellspong och Ledin (2001) och Vestergaard Kobbersmed (2015).

3.1.1 Kontext

Outlander publicerades för första gången 1991 av förlaget Delacorte Press (en del av Penguin Random House) i USA. Vad gäller romanens genre är denna inte helt självklar. Man skulle kunna beskriva genren som en kombination av kärleksroman och historisk skönlitteratur. Diana Gabaldon har å andra sidan själv beskrivit boken som en äventyrsroman (Diana Gabaldon, FAQs). *Outlander* är Gabaldons debutroman, men i slutet av 70-talet skrev hon ett antal serietidningar åt Walt Disney. Gabaldon är i grund och botten forskare och universitetsprofessor i beteendekologi. Hon skrev *Outlander* främst i övnings syfte och hade aldrig några egentliga planer på att publicera romanen, men fick slutligen ett bokkontrakt med Delacorte Press för tre böcker. I dagsläget består *Outlander*-serien av nio böcker, och det finns en tionde och sista bok planerad (Diana Gabaldon, About Diana). År 2014 gjorde tv-kanalen Starz den första säsongen av vad som skulle bli en mycket framgångsrik tv-serie av böckerna (Wikipedia).

Diana Gabaldon är från USA och hade innan hon skrev *Outlander* ingen naturlig koppling till eller egentlig erfarenhet av Skottland, skotsk kultur eller de skotska språken. Hon har dock ett stort intresse för forskning, och har en doktorsexamen från Northern Arizona University (Diana Gabaldon, About Diana). På hennes hemsida kan man läsa om hennes privata bibliotek som bland mycket annat innehåller stora samlingar av uppslagsverk om skotsk historia, kultur, geografi, flora, kläder och seder samt mängder av ordböcker av olika slag (Diana Gabaldon, FAQs). Hon berättar även att hon lärt sig den skotska dialekten genom att ha läst många skotska romaner och lyssnat på många inspelningar från uppträdanden med skotsk folkmusik, där artisterna ofta småpratar och skämtar med publiken. Gabaldon skriver även på sin hemsida att hon gjorde några misstag i de första böckerna i *Outlander*-serien och att hon i senare romaner fått hjälp av en modersmålstalare av gaeliska, så att den språkliga representationen ska bli så korrekt som möjligt (ibid.).

3.1.2. Handling och centrala teman

I början av *Outlander* är året 1945, och romanens protagonist, engelskan Claire Randall, befinner sig i Skottland på semester efter andra världskriget. Under kriget har Claire arbetat som sjuksköterska. Under en utflykt i de skotska högländerna rör Claire vid en keltisk stensättning och färdas tvåhundra år tillbaka i tiden, till 1743. Hon blir tillfångatagen av skotska högländare som misstänker att hon är en engelsk spion, men Claire använder sina kunskaper om sjukvård och botanik för att vinna skottarnas förtroende och överleva i sin nya verklighet. Till en början är Claires enda mål att ta sig tillbaka till stensättningen och resa tillbaka till framtiden, men sakta men säkert lär hon känna skottarna. Efter en särskilt dramatisk händelse tvingas hon gifta sig med en av dem, som hon slutligen även blir förälskad i. Man skulle kunna säga att kontraster är ett centralt tema i romanen, kontrasten mellan 1940-talet och 1740-talet, kontrasten mellan England och Skottland, kontrasten mellan Claire och skottarna hon lever med. Claires utanförskap i 1700-talets Skottland är av stor vikt. Hon kan inte berätta sanningen om var hon kommer ifrån för någon, och hennes status som "främling" försätter henne i diverse problematiska situationer.

3.1.3. Narration

Romanen är skriven ur ett jag-perspektiv, där Claire själv är den enda berättaren. Dominerande tempus är preteritum. Eftersom Claire interagerar mycket med sin omgivning är texten full av repliker, även om relationen – den del av en skönlitterär text som inte består av dialog eller monolog (*Nationalencyklopedin*) – dominerar. Claires inre monologer flyter ofta samman med relationen, som i följande exempel:

It was a dragoon's coat, an officer's coat. Then it occurred to me—of course, he was an actor, from the company I had seen on the other side of the wood. Though the short sword he proceeded to strap on seemed remarkably more realistic than any prop I had ever seen. (Gabaldon 2011:38)

3.1.4. Stilanalys

Stilen i *Outlander* är känslösam, intim och realistisk. Att en bok som handlar om tidsresa är realistisk kan låta underligt, och just den aspektens trovärdighet går att diskutera, men romanen i övrigt är skriven ur ett starkt närperspektiv och med en stor detaljrikedom som gör

att läsaren kommer mycket nära protagonisten och dennas upplevelser. Gabaldon har lagt märkbart mycket möda på att fylla boken med tidsenliga detaljer och element som är specifika för Skottland. Claires inre monologer och beskrivningar av hennes kroppsliga förnimmelser bidrar till den känslamma och intima stilen, och det finns flera element som bidrar till det realistiska. Skildringen av skottarnas sätt att tala är ett sådant element. Att skottarna talar annorlunda än protagonisten åstadkommer olika saker. Bland annat skapar det en tydlig gränsdragning mellan henne och dem. Hon tycker att de är konstiga och de tycker att hon är minst lika konstig. Detta markeras tydligt, bland annat genom att de härmar varandra:

"The wound needs to be disinfected first, then bandaged with a clean cloth, if there are not sterile bandages."

Eyebrows rose all around. "Disinfected?" said the small man, carefully.

[---]

"[...] I'm afraid ye'll have to go without bein' 'disinfected,' Jamie," he said, clapping the younger man on the back. (Gabaldon 2011:47)

Först upprepar en av skottarna det konstiga ordet *disinfected* varsamt, som för att smaka på det, vilket tydligt signalerar ett främmandskap. Sedan härmar Dougal, en annan skotte, Claire igen, på ett skämtsamt och lite vasst sätt, som för att göra sig lustig över den underliga kvinnan och hennes underliga ord. Det stilistiska resultatet av detta blir att Claire hamnar utanför och får samma främlingsstämpel som det konstiga ordet hon använde.

På liknande sätt härmar Claire i sin inre monolog skottarnas underliga sätt att prata:

"You can hold the reins, if Jamie canna manage one-handed, but do ye take care to keep close wi' the rest of us. Should ye try anythin' else, I shall cut your throat. D'ye understand me?"

I nodded, throat too dry to answer. His voice was not particularly threatening, but I believed every word. I was the less tempted to "try anythin'," in that I had no idea what to try. (Gabaldon 2011:48)

Här är det Claires tur att härma Dougal, vilket tydliggörs genom att både citattecken och samma ortografi som i Dougals replik används. Detta förstärker intrycket av att Claire registrerar hur främmande de skotska männen talar, och att det bidrar till att särskilja dem från henne själv.

Återkommande beskrivs skottarnas språk även i själva relationen av texten. Nedan följer två exempel på detta:

- 1) I was ignored as Dougal turned and spoke in a tongue I dimly recognized as Gaelic to a woman who cowered in the corner. (Gabaldon 2011:45)
- 2) "Tck." He clucked to our horse and urged it up alongside the leader's, engaging the burly shadow in quiet Gaelic conversation. (Gabaldon 2011:49)

Av exemplen ovan framgår det att Claire kan urskilja när skottarna talar gaeliska med varandra, men hon kan inte förstå vad de säger, vilket bidrar till effekten av utanförskap. Denna effekt förstärks ytterligare av att läsaren inte heller får ta del av orden.

4. Metod

I detta avsnitt beskrivs hur analysen av översättningen av dialektmarkörer och kulturspecifika element har utförts samt hur jag behandlar kompensationer och bedömer i vilken utsträckning Swahns översättning uppnår samma effekt som originalverket.

4.1 Dialektmarkörer och kulturspecifika element

Först har jag studerat de relevanta kapitlen ur *Outlander* noggrant och excerperat samtliga förekomster av dialektmarkörer och kulturspecifika element. Jag har använt onlineresursen *DSL, Dictionaries of the Scots Language*, under arbetet för att avgöra vad som är en lågskotsk dialektmarkör. Även *Oxford English Dictionary* har varit till stor hjälp för att undersöka vilka ord som kommer från gaeliskan och lågskotskan.

Vad gäller kulturspecifika element har jag i min studie valt att bortse från sådana som har en självklar eller given översättning. Visst bidrar omnämnandet av kiltar och säckpipor till att skapa det skotska helhetsintrycket i romanen, men efter att ha studerat måltexten har jag gjort bedömningen att dessa element (med flera) inte är intressanta ur ett översättningsvetenskapligt perspektiv, åtminstone inte inom ramarna för denna uppsats. De kulturspecifika element som förekommer i de relevanta kapitlen, som inte har behandlats i detta arbete, inkluderar exempelvis välkända skotska föremål eller företeelser som redan finns i svenskan eller som har en allmänt accepterad översättning, såsom kiltar, säckpipor och whisky. Geografiska namn har inte heller behandlats, eftersom dessa i så gott som alla fall

återges i samma form i måltexten som i källtexten. Översättningen av ett specifikt geografiskt namn diskuteras dock under avsnittet om komparationer. Naturelement, såsom växter eller bergarter som är typiska för Skottland men som har översatts direkt till svenska (t.ex. *granite cliffs* = granitklippor, *gorse and heather* = ärtörne och ljung) har inte heller behandlats i analysen. Även om förekomsten av dessa element i måltexten inte är intressanta ur ett rent översättningsvetenskapligt perspektiv, bidrar de förstås till det skotska helhetsintrycket i verket, och detta är något som jag även tagit hänsyn till i min diskussion och i min bedömning av översättningens övergripande effekt.

De kulturspecifika element som har behandlats i analysen är sådana som visat sig vara översättningsvetenskapligt intressanta, och det rör sig i de flesta fall om yrkesbeteckningar eller föremål med starka skotska konnotationer, alltså innehållsord som saknar en uppenbar svensk översättning. Eftersom de kulturspecifika element som visat sig vara av intresse för denna studie är relativt få till antalet har dessa behandlats samtidigt som dialektmarkörerna, som en del av kategorin *innehållsord*, som förklaras nedan.

Samtliga dialektmarkörer har delats in i en av tre överkategorier. Den första kategorin är *ljudhärmande stavning*. Som framgår av namnet räknar jag till denna kategori samtliga fall av stavning som avviker från standardspråket i syfte att återge en ortografisk representation av den skotska dialekten. Den andra kategorin är *innehållsord*, även kallade "betydelseord" (*Nationalencyklopedin*) – under denna kategori har även de relevanta kulturspecifika elementen sorterats in. Den tredje kategorin består av *morfosyntaktiska element*. Denna har i sin tur delats in i fem underkategorier: 3a) *pronomen*, 3b) *enklitisk negation*: denna underkategori omfattar hjälpverb med negerande enklitiskt suffix (t.ex. *wasna* istället för standardengelskans *was not*), 3c) *interjektioner*, 3d) *ordföljd* och slutligen 3e) *adverb*. Där det varit lämpligt för analysen har vissa av kategorierna även vidareindelats i mindre, naturliga grupper.

Härnäst har jag studerat måltexten, varifrån översättningarna av samtliga dialektmarkörer och relevanta kulturspecifika element excerperats och analyserats. Samtliga markörer från källtext och måltext har placerats i tabeller för varje kategori (se bilagor A–C5) som även visar på vilken sida i käll- respektive måltext markören förekommer. I tabellerna fastställs vilken av Epsteins elva strategier Swahn har anammat i varje enskilt fall (utelämnning, ersättning, komparation, förtydligande, grammatisk representation, ortografisk representation, lexikal representation, anpassning, standardisering eller bevarande).

Syftet med tabellerna är att skapa en överskådlig bild av Swahns arbete med översättningen av dialekt och kulturspecifika element i de två kapitlen. Utifrån dessa kan jag

sedan avgöra huruvida han följer Englund Dimitrovas generella tendenser (se avsnitt 2.1.) samt urskilja i vilken grad han har beaktat Ingos fyra punkter (se avsnitt 2.1.).

4.2 Kompensationer

Under studiens gång har jag noggrant jämfört käll- och måltext och excerperat samtliga fall ur översättningen som jag bedömt vara kompensationsförsök från Swahns sida. I ett försök att besvara forskningsfråga 2 presenterar jag i detta avsnitt av min analys de kompensationer jag hittat. Jag diskuterar vad det rör sig om för kompensationer, huruvida det går att urskilja någon slags strategi samt vad den eventuella kompensationen får för effekt. Jag räknar *kompensation* som den huvudsakliga strategin i dessa fall, men jag använder även Epsteins övriga strategier för att benämna hur de enskilda kompensationerna tar sig uttryck. I mitt arbete har jag fokuserat på element som i första hand är dialektala, men jag har även hittat en del markörer som kan tolkas som uttryck för sociolekt eller kronolekt. I sådana fall då jag varit osäker på huruvida ett visst ordval exempelvis kan anses ha en ålderdomlig alternativt vardaglig kompensatorisk effekt, har jag använt mig av *Svensk ordbok* (SO) och *Svenska Akademiens ordbok* (SAOB) och följt deras benämningar.

4.3. Effekter i måltexten

Slutligen för jag en diskussion kring vilka konsekvenser Swahns lösningar får för den tilltänkta effekten som dialekten och de kulturspecifika elementen är menade att skapa, detta i ett försök att besvara forskningsfråga 3. I detta avsnitt presenterar jag även ett längre stycke ur källtexten och motsvarande stycke ur måltexten i ett försök att ge en tydlig bild av de två texternas olikheter.

5. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras analysen av hur dialektmarkörer och kulturspecifika element i kapitel 3 och 4 ur Diana Gabaldons *Outlander* har behandlats i motsvarande kapitel ur den svenska översättningen *Främlingen* av Sven Christer Swahn. När jag använder termerna *källtexten* (KT) och *måltexten* (MT) i detta avsnitt refererar jag till dessa två kapitel snarare

än hela romanen.

Först presenteras samtliga markörer och element ur källtexten indelade efter kategorierna *ljudhärmande stavning*, *innehållsord* och *morfosyntaktiska element* med underkategorier. Det totala insamlade materialet består av 249 enskilda dialektmarkörer och kulturspecifika element som alla går att se i Bilaga A–C5. I detta avsnitt redovisas inte samtliga markörer utan endast exempel på de olika typerna, och några särskilt intressanta fall av varje slag lyfts fram och diskuteras. Efter att varje kategori analyserats presenterar jag mina observationer vad gäller kompensationer och slutligen för jag en diskussion om den allmänna effekten i måltexten.

5.1. Ljudhärmande stavning

Ljudhärmande stavning är en av de mest använda dialektmarkörerna i *Outlander*. Denna sorts markör förekommer 60 enskilda gånger i källtexten (se Bilaga A) och visar sig på olika sätt. Nedan presenteras exempel på hur den ljudhärmande stavningen tar sig uttryck i källtexten. Övriga dialektmarkörer som syns i exemplen behandlas under sina respektive avsnitt. I samtliga exempel har jag strukit under den relevanta markören.

Det går att urskilja sex olika naturliga grupper av ljudhärmande stavning i källtexten. Dessa och hur ofta de förekommer presenteras i tabellen nedan:

Tabell 1 Underkategorier av ljudhärmande stavning

Underkategori av ljudhärmande stavning	Olika slags förekomster	Antal enskilda förekomster
Bortfall av inledande/avslutande konsonant i formord	o', wi', 'im, ha', 'em,	28
Hela ord	root, oot, noo, weel, erra, leddy, scairt, ne'er	11
Bortfall av avslutande g i progressiva verbformer	havin', runnin', trackin', bein', comin', breathin', stuffin', holdin', riflin'	9
Sammanskrivningar	d'ye, c'mere, 'tis, t'lad, m'dear	6
Bortfall av avslutande g i pronomen	anythin', nothin', somethin'	5
Ljudrepresentation	mmmmphm	1
Totalt		60

Den vanligast förekommande sortens ljudhärmande stavning i källtexten är bortfall av inledande eller avslutande konsonant i formord, som i exemplen nedan:

"Mmph. Out o' joint, poor bugger." (Gabaldon 2011:44)

"[...] wi' yon great hole in 'im." (Gabaldon 2011:44)

Här är det prepositionen *of* som har blivit *o'*, *with* har blivit *wi'*, och pronomenet *him* stavas som '*im*. Som framgår av tabellen ovan förekommer den här sortens markör för ljudhärmande stavning sammanlagt 28 gånger, men 19 av dessa utgörs av *wi'*. *O'* förekommer fem gånger och *ha'* (*have*) två.

Den ljudhärmande stavningen syns även i form av vad jag kallar för "hela ord". Med detta menar jag att en större del av ordets form anpassas för att skapa intrycket av ett skotsk uttal. Nedan ser vi tre exempel på detta:

"Weel, at that he dropped the pistol, [...]" (Gabaldon 2011:63)

"[...] he was at least verra pleased with himself." (Gabaldon 2011:60)

"Ye need not be scairt of me," [...]" (Gabaldon 2011:66)

I exemplen ovan är det orden *well*, *verry*, och *scared* som stavas som de låter på skotska, nämligen *weel*, *verra* och *scairt*. Förlängningen av kort vokal, som i fallet med *well*–*weel*, har ett starkt signalvärde som skotskt och används flera gånger i källtexten. *Root* (*rout*), *oot* (*out*) och *noo* (*now*), förekommer alla varsin gång. *Weel*, *verra* och *ne'er* (*never*) förekommer alla två gånger och *scairt* och *leddy* (*lady*) förekommer en gång var.

Gabaldon skapar även det skotska intrycket genom bortfall av avslutande *g* i progressiva verbformer och pronomen, som alla visas i tabellen ovan. Än mer avvikande från standardengelskan är kategorin *sammanskrivningar*. Nedan visas några exempel:

"C'mere, lass." (Gabaldon 2011:42)

"Tis me." (Gabaldon 2011:51)

"T'lad looks as though it's been a long night." (Gabaldon 2011:59)

Här har *come here* blivit *c'mere*, *it is* har blivit '*tis* och *the lad* skrivs som *t'lad*. Sammanskrivningen *d'ye* (*do ye*) förekommer två gånger. I samtliga exempel hittills i detta avsnitt används ljudhärmande stavning för att tydligt skapa en illusion av en skotsk persons talspråk.

Swahns tillämpade strategier vid översättningen av ljudhärmande stavning tydliggörs i tabellen nedan:

Tabell 2 Översättningen av ljudhärmande stavning

Strategi	Antal
Standardisering	54
Utelämning	3
Lexikal representation	1
Anpassning	1
Bevarande + tillskott	1
Totalt	60

Som framgår av Tabell 2 har Swahn i så många som 54 av 60 fall standardiserat denna dialektmarkör i sin översättning, som i exemplen nedan:

"Fell wi my hand out, [...]" (Gabaldon 2011:44)

"Jag föll med utsträckt arm, [...]" (Swahn 2014:61)

"[they] are no great shakes trackin' in the dark [...]" (Gabaldon 2011:44)

"[de] är inte duktiga på att spåra någon i mörkret [...]" (Swahn 2014:62)

I båda exemplen ovan, och i samtliga övriga 52 fall av standardisering, har Swahn alltså översatt den relevanta markören till svenskt standardspråk. Ordet som markören representerar finns fortfarande kvar men inte i någon markerad form på svenska.

I tre fall har Swahn tillämpat strategin *utelämning*. Nedan visas samtliga tre fall:

"[...] ye've seen enough o' them," [...]" (Gabaldon 2011:44)

"[...] du har träffat många nog, [...]" (Swahn 2014:61)

"[...] Get on wi' it." (Gabaldon 2011:45)

"[...] Sätt igång bara." (Swahn 2014:63)

"[...] D'ye understand me?" (Gabaldon 2011:48)

"[...] Uppfattat?" (Swahn 2014:66)

Dessa fall räknas som *utelämning* eftersom Swahn har valt lösningar där ordet som markören representerar inte finns med. Det är möjligt att Swahn, om han *velat* överföra den specifika markören, hade kunnat välja en översättning som exempelvis *Sätt igång me't*, eller liknande. Alltså räknar jag varje fall där Swahns översättning inte innehåller någon direkt motsvarighet till det markerade ordet i källtexten som utelämningar.

Endast en gång har Swahn använt ljudhärmande stavning för att översätta ljudhärmande stavning, och det är i utdraget nedan:

[He responded] with the all-purpose Scottish noise which can best be rendered phonetically as "Mmmmpm" (Gabaldon 2011:41)

[Han svarade] med det heltäckande skotska läte som bäst kan återges fonetiskt med bokstäverna "Mmmmmfm". (Swahn 2014:58)

Det går att peka på flera saker med denna översättning. Swahn har använt ljudhärmande stavning, men eventuellt endast för att det textuella sammanhanget kräver det. I detta fall handlar passagen just om hur ett läte (som alltså inte är ett ord i vanlig bemärkelse) låter och hur detta ska återges i skrift. Eftersom Swahn har bevarat markören men anpassat den efter svenska skrivregler, alltså ersatt *ph* med *f*, kan man säga att han tillämpat strategin *anpassning*. Swahn har även förlängt lätet och använt sex inledande *m* där det i källtexten endast finns fyra. Det finns ingen uppenbar förklaring till detta.

Nästa gång Swahn översätter ljudhärmande stavning genom något annat än standardisering är i följande fall:

I noticed that while his Scots was less pronounced than that of the man called Murtagh, his accent was still broad enough that the word was almost, though not quite, "leddy." (Gabaldon 2011:42)

Jag kunde fastslå att hans skotska var mycket mindre påtaglig än Murtaghs, som nästan, men inte riktigt, sa "leddy" istället för "lady". (Swahn 2014:60)

Denna passage liknar det förra exemplet på så sätt att det även här handlar om en skriftlig återgivning av hur protagonisten uppfattar ett ljud, i detta fall "leddy". Här krävs dock ingen anpassning efter svenska skrivregler, så Swahn har kunnat tillämpa strategin *bevarande* men har även gjort ett förtydligande *tillskott* om vilket engelskt ord som åsyftas. Detta tillskott skulle kunna förklaras med att Dougal, karaktären som omtalas, i källtexten just har sagt ordet "lady", medan han i måltexten säger "damen". För tydlighetens skull bör det även påpekas att översättningen skiljer sig från originalet på så sätt att det i Swahns version är karaktären

Murtagh som säger "leddy" istället för Dougal, som det är i källtexten. Swahn har antingen missförstått källtexten eller med flit ändrat sin översättning, men eftersom detta talarskifte inte får några konsekvenser i måltexten är det mer troligt att det rör sig om ett missförstånd.

Den tredje och sista gången som Swahn behandlat den ljudhärmande stavningen med något annat än standardisering är i följande utdrag:

"Now then, m' dear, what would ye have me do?" (Gabaldon 2011:59)

"Nå lilla hon, vad vill hon att vi ska göra härnäst?" (Swahn 2014:80)

Här har sammanskrivningen av *my dear* översatts till *lilla hon*. Hittills i översättningen har den skotska karaktären näst protagonisten, men nu kallar hon henne alltså för *lilla hon*. Denna översättningslösning åstadkommer inte någon särskilt skotsk effekt, men likväl en ålderdomlig sådan, eftersom tilltal i tredje person var vanligt i äldre svenska (*Nationalencyklopedin*). Detta kan även tolkas som ett uttryck för *sociolekt*, eftersom tilltalet tydliggör den sociala skillnaden och det sociala avståndet mellan de två karaktärerna. Jag benämner Swahns lösning som en *lexikal representation*, eftersom ordvalen avviker från standardspråket, om inte dialektalt så socialt.

5.2. Innehållsord

I detta avsnitt behandlas kategorin *innehållsord*, alltså ord som har semantiskt innehåll. Detta är ännu en vanlig dialektmarkör som förekommer totalt 57 gånger i källtexten (se Bilaga B). Innehållsorden har inte delats in i underkategorier, som den ljudhärmande stavningen, men flera av de 57 enskilda förekomsterna är upprepningar av innehållsord som återkommer i källtexten – *lass/lassie* (15), *lad* (8), *plaid* (6), *reckon* (4), *wee* (4), *Sassenach* (2) och *cottar* (2). Resterande innehållsord förekommer endast en gång var och syns i bilagan. Tabellen nedan visar Swahns tillämpade strategier:

Tabell 3 Översättningen av innehållsord

Strategi	Antal
Standardisering	30
Bevarande	13
Lexikal representation	11
Utelämning	1
Anpassning	1
Bevarande + tillskott	1
Totalt	57

Som framgår av Tabell 3 ovan har Swahn tillämpat standardisering i 30 av 57 fall. Analysen nedan fokuserar främst på de fall då han inte gjort det, men först presenteras några exempel på hur standardiseringen ser ut:

"[...] She was havin' words with a certain captain of dragoons wi' whom I chanced to be acquent'," [...] (Gabaldon 2011:42)

"[...] Hon växlade ord med en viss dragonkapten som jag råkade känna igen", [...] (Swahn 2014:60)

"He didna offer her any siller. [...]" (Gabaldon 2011:43)

"Han erbjöd henne inga kontanter. [...]" (Swahn 2014:60)

"[...], and we mun' do something for Jamie first; [...]" (Gabaldon 2011:43)

"[...], och vi måste göra något åt Jamie först. [...]" (Swahn 2014:61)

I exemplen ovan syns tre lågskotska innehållsord. *Acquent* är en lågskotsk form av standardengelskans *acquainted*, *siller* betyder *silver*, och *mun* betyder *måste*. Att Gabaldon har inkluderat en apostrof i slutet av *acquent'* och *mun'* är något vilseledande, eftersom det antyder att något utelämnats, men båda dessa är alltså fullständiga innehållsord i lågskotskan (*DSL*). Swahn har i samtliga exempel ovan standardiserat den relevanta markören till *känna igen*, *kontanter* respektive *måste*. Dessa tre fall, och övriga 27 fall av standardisering, är alltså exempel på skotska innehållsord vars effekt helt går förlorad i måltexten.

Som tidigare nämnt återkommer flera av de dialektala innehållsorden i källtexten. Till

exempel förekommer det lågskotska ordet för flicka, *lass*, och dess diminutivform *lassie* hela 15 gånger. Intressant nog har Swahn tillämpat olika lösningar för översättningen av detta innehållsord. I samtliga fall då skottarna tilltalar Claire direkt som *lass* eller *lassie* (elva gånger) har Swahn bevarat det skotska innehållsordet, som i exemplen nedan:

"C'mere, lass." (Gabaldon 2011:42)

"Kom hit, lass." (Swahn 2014:59)

"Tell ye the truth, lassie, [...]" (Gabaldon 2011:49)

"Sanningen att säga, lassie, [...]" (Swahn 2014:67)

Detta har en tydlig skotsk effekt i måltexten. I de fall skottarna å andra sidan pratar *om* Claire (resterande tre gånger), har Swahn tillämpat en annan lösning:

"Where did ye find this lass?" (Gabaldon 2011:42)

"Var hittade ni flickan?" (Swahn 2014:59)

"The lass will ride wi' you." (Gabaldon 2011:48)

"Flickan här kan rida med dig." (Swahn 2014:66)

Detta val från översättarens sida kan förklaras med att *this lass* och *the lass* hade behövt bli *lassen* på svenska, vilket eventuellt inte hade fungerat särskilt väl. Här har Swahn alltså blivit tvungen att tillämpa en annan strategi än bevarande och har således valt att standardisera det skotska innehållsordet till svenskans *flicka*.

Utöver i fallet med *lass* tillämpar Swahn strategin *bevarande* i tre ytterligare fall. Det gaeliska ordet *Sassenach* förekommer två gånger i källtexten och så även i måltexten i sin ursprungsform. Nedan visas ett av dessa fall:

"Eh, a bonny one, Sassenach or no." (Gabaldon 2011:41)

"Tja, en riktig raring i alla fall, sassenach eller ej." (Swahn 2014:59)

Även om Swahn har stavat *sassenach* med litet *s*, enligt vår språknorm, har han bevarat ordet i sin översättning, och jag räknar det som ett bevarande snarare än en anpassning. Både i käll- och måltext förklaras ordet i ett tidigare kapitel, så det är inte okänt för läsaren.

Även innehållsordet *loch* bevaras i översättningen, fast med ett tydliggörande tillskott:

"[...] down to a dully gleaming loch [...]" (Gabaldon 2011:57)

"[...] i en loch med trögt, grått vatten." (Swahn 2014:77)

Här kursiverar Swahn det skotska innehållsordet, vilket signalerar att det är just ett

främmande ord. Med tillskottet försäkras han att läsaren förstår att det rör sig om vatten.

Den manliga motsvarigheten till *lass*, *lad*, förekommer åtta gånger i källtexten. Även här har Swahn tillämpat olika lösningar i olika fall. *Lad* bevaras aldrig i översättningen, utan den vanligast förekommande strategin (fem gånger) är *lexikal representation* som i följande exempel:

"All right for another go, lad?" (Gabaldon 2011:44)

"Är du mogen för ett nytt ryck, grabben?" (Swahn 2014:62)

Genom att använda *grabben* gör Swahn ett ordval som socialt snarare än dialektalt skiljer sig från standardspråket. Lösningen förmedlar inga direkta skotska konnotationer utan har en mer talspråklig eller vardaglig effekt (SO).

De tre gånger som *lad* inte översätts med *grabben* gör Swahn på tre olika sätt:

"[...] You canna ride with it that way, can you, Jamie lad?" (Gabaldon 2011:44)

"[...] Men du kan inte rida som du har det nu, Jamie, eller hur?" (Swahn 2014:61)

"Good lad. [...]" (Gabaldon 2011:47)

"Duktig pojke. [...]" (Swahn 2014:65)

"[...] Will ye summon Mrs. Fitz to feed the lads? [...]" (Gabaldon 2011:58)

"[...] Kan du säga åt fru Fitz att ge karlarna något att äta? [...]" (Swahn 2014:78)

I det första exemplet ovan tillämpar Swahn strategin *utelämning* och översätter inte *lad*. Intressant nog översätter han senare *Jamie-lad* med *Jamie-grabben*, men bristen på bindestreck i det första exemplet skulle kunna ligga till grund för utelämningen. I de två senare exemplen översätter han *lad(s)* med *pojke* respektive *karlarna*, och detta bedömer jag som en standardisering av dialektmarkören. En möjlig förklaring till standardiseringen skulle kunna vara att *duktig grabb* eventuellt framstår som underligt för en svensk läsare, och att det skulle kunna vara opassande att benämna en grupp män i olika åldrar som *grabbarna*. I fråga om just *duktig pojke* kan man spekulera kring huruvida *duktig pojke* eventuellt hade utgjort en lämpligare lösning, eftersom den både hade förmedlat en mer talspråklig effekt och en viss dialektal klang. Något som är iögonfallande är att Swahn även låter Claire säga *grabben* sex gånger i sin inre monolog (Swahn 2014:62, 63, 70, 78, 81, 87) och en gång i en replik (2014:64), när hon på motsvarande platser i källtexten endast säger *the man*, *this young man*, *someone*, *youth*, *lad*, *lad* och *him*. Att Claire två gånger säger *lad* i källtexten kan förklaras med att det är relativt vanligt förekommande även i standardengelskan, om än vardagligt. Att

Swahn å andra sidan valt att låta Claire säga *grabben* så jämförelsevis många gånger som översättning på mindre markerade ordval i källtexten, motverkar kontrasten mellan Claires och skottarnas språkbruk vad gäller just den här markören.

Strategin *lexikal representation* används ytterligare sex gånger för att översätta innehållsord. Ibland görs det för att skapa en ålderdomlig effekt, ibland för en talspråklig. Nedan visas ett exempel på vardera sort:

"[...] We'd need a chirurg to put it back in place properly. [...]" (Gabaldon 2011:44)

"[...] Vi behöver en fältskär, en som kan dra skuldran i led ordentligt. [...]" (Swahn 2014:61)

"Yon wee stramash didna do it any good," [...] (Gabaldon 2011:51)

"Det där lilla gruffet var nog inte så lyckat," [...] (Swahn 2014:71)

I det första exemplet används ett gammalt skotskt ord för kirurg, *chirurg*, och Swahn översätter detta med ett motsvarande historiskt ord, *fältskär*, som skapar en liknande ålderdomlig effekt (SAOB). Swahn förtydligar även med ett tillskott att det rör sig om en person, eventuellt för att hjälpa läsaren. I det andra exemplet är det skotska ordet för ett bråk eller en strid, *stramash*, som översätts med ett vardagligt svenskt ord, *gruff* (SAOB). Detta skapar en något vardaglig och därmed även talspråklig effekt i översättningen, även om det väldigt skotska intrycket av hela repliken i källtexten, liksom i det första exemplet, går förlorat.

Det skotska ordet för *lite/liten*, *wee*, förekommer fyra gånger i källtexten och har i tre av fyra fall standardiserats till just *liten/lilla*. I ett enstaka fall har det översatts med *en smula*, som skulle kunna ses som en lexikal representation eftersom det eventuellt skapar ett mer talspråkligt intryck än *lite*.

Ett specifikt innehållsord och kulturspecifikt element som Swahn inte har överfört i måltexten är *plaid*. Som tidigare nämnt i inledningen till detta arbete syftar *plaid* i detta sammanhang på tartanen, det rutmönstrade ylleyget som är en del av den skotska höglandsdräkten. *Plaid* förekommer sex gånger i källtexten. Den första gången det förekommer är även den första gången som Claire kommer i nära kontakt med en skotte på 1700-talet:

There was a sudden woosh from above, [...]. Captain Randall was on the ground at my feet, under a heaving mass that looked like a bundle of old plaid rags. (Gabaldon 2011:40)

Det hördes ett susande ljud över huvudet på mig, [...] Där låg kapten Randall på marken, utsträckt framför mina fötter. Över honom vältrade sig något som mest liknade en hög gamla filtrazor. (Swahn 2014:57)

I källtexten signalerar bruket av *plaid* att det är just en tartanklädd person, med största sannolikhet en skotte, som träder in i scenen. I översättningen har Swahn använt *filt*, vilket inte ger samma konnotationer. Samtliga övriga förekomster av *plaid* i källtexten har Swahn översatt med *pläd*. Detta skulle inte enbart kunna ses som en standardisering utan även en direkt felöversättning som resulterar i att läsaren går miste om en klassisk skotsk bild och därmed även ett tydligt skotskt intryck.

5.3. Morfosyntaktiska element

Detta är den största kategorin av dialektmarkörer (totalt 132 enskilda markörer), men det går att urskilja flera mindre, vitt skilda typer av markörer som delats in i underkategorier och som här behandlas var för sig. Tabellen nedan visar hur många gånger respektive underkategori förekommer i källtexten:

Tabell 4 Underkategorier av morfosyntaktiska element

Underkategori av morfosyntaktiska element	Antal enskilda förekomster
Pronomen	62
Enklitisk negation	35
Interjektioner	16
Ordföljd	10
Adverb	9
Totalt	132

Inom samtliga underkategorier förekommer det emellertid upprepningar av samma markör, vilket även framgår i analysen nedan.

5.3.1. Pronomen

Pronomen används som dialektmarkör totalt 62 gånger i källtexten (se bilaga C1). Hela 58 av gångerna är det *ye*, den skotska motsvarigheten till *you*, som förekommer. Tre gånger är det *yon*, ett lågskotskt pronomen som ungefär motsvarar engelskans *that* eller *those*. Den sista gången är det det possessiva pronomenet *my* som förekommer i den dialektalt markerade formen *me*. Swahns tillämpade strategier framgår av Tabell 3 nedan:

Tabell 3 Översättningen av pronomen

Strategi	Antal
Standardisering	50
Utelämning	11
Lexikal representation	1
Totalt	62

I 50 av fallen har Swahn standardiserat denna dialektmarkör, vilket illustreras av exemplen nedan:

"What is it ye have there, Murtagh?" (Gabaldon 2011:41)

"Vad har du med dig där, Murtagh?" (Swahn 2014:58)

"[...] wi' yon great hole in 'im." (Gabaldon 2011:44)

"[...] med det där stora hålet i sig." (Swahn 2014:62)

"I've ne'er heard a woman use such language in me life." (Gabaldon 2011:55)

"Jag har då aldrig hört en kvinna nyttja sådant språk i hela mitt liv." (Swahn 2014:74)

I exemplen ovan framgår det att det i Swahns översättningar fortfarande förekommer ett pronomen, men inte i någon form som avviker från standardspråket. Därför räknas denna typ av lösning som en *standardisering*.

Elva gånger har Swahn tillämpat strategin *utelämning*. Skillnaden mellan denna strategi och standardisering är att Swahn vid utelämning helt tagit bort pronomenet ur sin översättning, som i exemplet nedan:

"[...] We can stay long enough for ye to stop the bleeding [...]" (Gabaldon 2011:54)

"[...] Vi stannar här så länge att blödningen kan stannas [...]" (Swahn 2014:74)

Här han Swahn alltså valt en översättning utan pronomen. Hans översättning förhåller sig visserligen också till standardspråket, men eftersom det är pronomenet som utgör den intressanta dialektmarkören i källtextmeningen benämner jag detta som en utelämnning av markören.

I somliga fall anser jag dock att Swahn även kompenserat för den utelämnade markören i samma mening. Nedan följer tre exempel där Swahn har tillämpat liknande översättningslösningar på källtextmeningar där pronomen förekommer som dialektmarkör:

"[...] D'ye understand me?" (Gabaldon 2011:48)

"[...] Uppfattat?" (Swahn 2014:66)

"[...] Do ye want me to do that?" (Gabaldon 2011:52)

"[...] Ska jag?" (Swahn 2014:71)

"[...] Hungry, are ye? [...]" (Gabaldon 2011:53)

"[...] Hungrig, va! [...]" (Swahn 2014:72)

I alla dessa fall har Swahn utelämnat dialektmarkören i översättningen. Men som sagt liknar hans lösningar varandra i samtliga tre fall. Hans översättningar är kortare än källtexten. Istället för *Är det uppfattat* eller *Är du hungrig?* har han bara skrivit *Uppfattat?* och *Hungrig, va!* I det andra exemplet saknas huvud verbet efter *ska*. I samtliga tre exempel skapas ett mycket talspråkligt intryck i översättningen, och detta skulle kunna vara ett kompensationsförsök från Swahns sida.

I ett fall anser jag att Swahn tillämpat en lexikal representation som lösning på pronomenet. Det är i följande utdrag, som även togs upp i ett tidigare avsnitt:

"Now then, m' dear, what would ye have me do?" (Gabaldon 2011:59)

"Nå lilla hon, vad vill hon att vi ska göra härnäst?" (Swahn 2014:80)

Här är det återigen användandet av tilltal i tredje person som sticker ut. Swahn har valt att låta den skotska husfrun tilltala Claire som *hon* istället för *ni*, som hon tidigare gjort. Detta ordval skiljer sig från standardspråket på så sätt att det ger tydliga konnotationer till äldre svenska och bidrar därför till att skapa en ålderdomlig effekt i måltexten, varför jag räknar det som en lexikal representation.

5.3.2. Enklitisk negation

Denna dialektmarkör är relativt vanligt förekommande i *Outlander* (35 gånger, se bilaga C2). Den bildas av ett hjälpverb och *na*, en lågskotsk form av *no*. Formerna som förekommer i källtexten är *wasna* (*was not*), *doesna* (*does not*), *didna* (*did not*), *canna* (*cannot*), *couldna* (*could not*), *dinna* (*do not*), *isna* (*is not*), *wouldna* (*would not*), *willna* (*will not*) och *hadna* (*had not*). Samtliga förekomster av denna sorts markör har standardiserats i källtexten, varför ingen tabell är nödvändig. Nedan presenteras några exempel:

"It canna hurt much worse than it does. [...]" (Gabaldon 2011:45)

"Det kan inte bli mycket värre än det redan är. [...]" (Swahn 2014:63)

"[...] but I shouted to her that I wasna hurt [...]" (Gabaldon 2011:63)

"[...] men jag skrek åt henne att det inte gick någon nöd på mig [...]" (Swahn 2014:84)

Swahn har på olika sätt anpassat formuleringarna i sin översättning för att skapa idiomatiska lösningar på svenska. Det skotska intrycket går förlorat i så gott som alla fall när denna markör förekommer i källtexten. I ett fall har Swahn tillämpat en kompensation i sin översättning av en passage med enklitisk negation:

"She said she wasna. [...]" (Gabaldon 2011:45)

"Hon sa att hon inte var nån. [...]" (Swahn 2014:60)

Här standardiserar Swahn den faktiska markören, men sedan använder han den vardagliga formen *nån* istället för *någon* (SO). Denna stavning signalerar talspråk och räknas därför som en kompensation som förverkligas genom *ortografisk representation*.

5.3.3. Interjektioner

Denna dialektmarkör förekommer 16 enskilda gånger i källtexten i formerna *aye* (8), *nay* (4), *eh* (2) och *ay* (1) samt *och aye* (1) (se bilaga C3). Swahn har tillämpat olika lösningar och strategier. Swahns använda strategier framgår av Tabell 4 nedan:

Tabell 4 Översättningen av interjektioner

Strategi	Antal
Standardisering	4
Bevarande	5
Utelämning	3
Bevarande + kompensation	2
Ortografisk representation	1
Lexikal representation	1
Totalt	16

Den interjektion som förekommer flest gånger är *aye* som betyder *ja*. *Aye* förekommer åtta gånger i källtexten men Swahn är inte helt konsekvent i sin översättning av interjektionen:

"Can ye ride one-handed?"

"Aye." (Gabaldon 2011:47)

"Kan du rida med ena armen?"

"Aye." (Swahn 2014:65)

Utdraget ovan är den första gången som *aye* förekommer i källtexten. Här har Swahn bevarat den skotska interjektionen i sin ursprungsform. Detta gör han även på två andra ställen, men i ett fall väljer han att kursivera interjektionen:

"Aye, if ye'll take the lassie of my chest [...]" (Gabaldon 2011:56)

"Aye, om ni lyfter bort flickan från min bröstorg [...]" (Swahn 2014:76)

Varför Swahn kursiverar *aye* här och inte de två andra gånger som interjektionen förekommer på samma sätt är oklart. Men kursiveringen bidrar till att ordet står ut och därmed känns mer främmande, vilket skulle kunna ha en viss kompensatorisk effekt.

I källtexten förekommer *aye* även en gång i den emfatiska interjektionen *och aye*, som betyder ungefär *åh, ja*, och denna har Swahn tagit fasta på. Detta tydliggörs av följande tre exempel:

"Och, aye," he answered meekly. (Gabaldon 2011:55)

"Och, aye", sa han fromt. (Swahn 2014:74)

"Oh, aye, I know what ye mean. [...]" (Gabaldon 2011:59)

"Och aye, jag vet nog vad ni menar. [...]" (Swahn 2014:79)

"Oh, aye. [...]" (Gabaldon 2011:64)

"Och, aye. [...]" (Swahn 2014:85)

Ovan ser vi hur Swahn använt sig av *och aye* på tre olika sätt. Den första gången kursiverar han interjektionen, vilket återigen skapar ett tydligt främmande intryck. Den andra gången kursiverar han det inte utan skriver ut interjektionen utan kommatering. Den tredje gången kursiverar han inte heller, men denna gång sätter han ett kommatecken mellan *och* och *aye*. Observera att det i de två senare fallen inte står *och aye* i källtexten utan endast *oh, aye*. Här har Swahn alltså valt att skjuta in den tydliga skotska interjektionen på två ställen där det fungerar, som en möjlig kompensation för andra gånger då skotska markörer gått förlorade i översättningen. I två fall har Swahn utelämnat *aye* ur sin översättning och i ett fall har han standardiserat interjektionen till *ja*.

Motsatsen till *aye* är *nay*, och även denna interjektion förekommer i källtexten (fyra gånger). Denna har Swahn dock aldrig bevarat, utan i två fall har han standardiserat den till *nej*. De två resterande gångerna är dock anmärkningsvärda:

"Nay," he said definitely. (Gabaldon 2011:43)

"Nä", sa han beslutsamt. (Swahn 2014:60)

"Nay, nothing close. [...]" (Gabaldon 2011:46)

"Inga på nära håll. [...]" (Swahn 2014:64)

I det första exemplet ovan har Swahn tillämpat strategin *ortografisk representation* genom en ljudhärmande stavning som avviker från standardspråket och förmedlar talspråk. I nästa exempel har han dock inte gjort likadant, utan här gör han en utelämning av interjektionen. Här kan man undra varför Swahn inte bevarat *nay*, när han bevarat *aye*. Detta skulle kunna vara för att *nay* eventuellt är mer främmande för en svensk läsare än *aye*. Då blir frågan istället varför han inte skriver *nä* som översättning för *nay* alla gånger, om han bedömt att det passat en gång. Varför han bedömt att det passat i just fallet ovan öppnar också upp för frågor, eftersom karaktären uttalat är "beslutsam" i sitt svar, i vilket fall *nä* eventuellt kan framstå som något motsägelsefullt. Oavsett vad Swahns intentioner kan ha varit går det skotska

intrycket i källtexten förlorat genom hans översättning av *nay*.

Den sista sortens interjektion som förekommer i källtexten är *eh*. De två gånger som *eh* förekommer används det för att indikera eller begära bekräftelse. Swahn har översatt de två förekomsterna på två olika sätt:

"Eh, a bonny one, Sassenach or no," [...] (Gabaldon 2011:41)

"Tja, en riktig raring i alla fall, sassenach eller ej", [...] (Swahn 2014:59)

"Reckon we'll both find out when we get there, eh?" (Gabaldon 2011:49)

"Jag skulle tro att vi får reda på det när vi kommit fram, vad?" (Swahn 2014:67)

I det första exemplet menar jag att Swahn standardiserat markören. *Tja* är visserligen talspråkligt men inte på ett sätt som står ut i sammanhanget. Jag menar dock att Swahns lösning i det andra exemplet är särskilt markerad. Hade det endast stått *va*, hade detta bidragit till en vardaglig och talspråklig effekt. Men *vad*, som det står i måltexten, åstadkommer snarare motsatsen. Detta ordval framstår som mycket ålderdomligt och ger repliken en gammaldags känsla. Därför räknas lösningen som en lexikal representation.

5.3.4. Ordföljd

Ibland är det ordföljd som markerar de skotska karaktärernas repliker som specifikt skotska. Denna markör förekommer tio gånger i källtexten (se bilaga C4). Hälften av gångerna är det i uppmaningar som den skotska ordföljden blir synlig. Nedan visas två exempel på detta:

"[...] Do you two get the horses," [...] (Gabaldon 2011:47)

"Ni två, hämta hästarna." (Swahn 2014:65)

"Do ye sleep a bit, [...]" (Gabaldon 2011:66)

"Sov en stund, [...]" (Swahn 2014:87)

I exemplen ovan skapar den markerade ordföljden i källtexten ett tydligt skotskt intryck när *do* och subjektet föregår själva uppmaningen. Swahn har i båda fall standardiserat ordföljden i sin översättning.

Även i samtliga övriga förekomster av denna dialektmarkör har Swahn tillämpat strategin standardisering. Den avvikande ordföljden i källtexten yttrar sig dock på några olika sätt som exemplifieras nedan:

"[...] he used to have a mouth on him would put a sailor to shame. [...]" (Gabaldon 2011:55)

"[...] han hade en tunga som kunde få en sjöman att blekna. [...]" (Swahn 2014:75)

"[...] But do ye mean to say as ye know what to do for that? [...]" (Gabaldon 2011:59)

"[...] Men menar ni att ni vet hur ni ska ta hand om sår? [...]" (Swahn 2014:79)

"[...] There aye be things for me to do! [...]" (Gabaldon 2011:60)

"[...] Jag har alltid fullt upp att göra." [Swahn 2014:80)

Samtliga utdrag ur källtexten ovan avviker från standardspråket vad gäller syntax, och detta bidrar till en skotsk effekt i källtexten. Måltexten avviker dock aldrig från standardspråket i fråga om ordföljd, och i översättningen av dessa specifika passager har Swahn inte tillämpat några komensationer. Detta är alltså ett exempel på en skotsk dialektmarkör som helt går förlorad i måltexten.

5.3.5. Adverb

Detta är den minsta kategorin av dialektmarkörer och förekommer endast nio gånger i källtexten (se Bilaga C5). Samtliga förekomster består av det lågskotska adverbet *no* som betyder *inte*. Sex av nio gånger har Swahn valt att standardisera markören. Nedan visas två exempel på detta:

"[...] shutters or no." (Gabaldon 2011:44)

"[...] det kan inga fönsterluckor hjälpa." (Swahn 2014:62)

"[...] no much more than that." (Gabaldon 2011:54)

"[...] inte mycket längre än så." (Swahn 2014:74)

I exemplen ovan ser man hur den relevanta dialektmarkören tar sig uttryck i källtexten. Man ser även att Swahn har översatt den till *inga* respektive *inte*, vilket alltså räknas som standardisering.

Resterande tre av nio gånger har Swahn utelämnat markören, som i nedanstående exempel:

"Why do ye no just leave her here?" (Gabaldon 2011:46)

"Vi kan väl bara lämna henne här." (Swahn 2014:65)

"[...] they'll be here at dawn, which is no so far off, [...]" (Gabaldon 2011:46)

"[...] så kommer de att hitta hit i gryningen. Och den kommer rätt snart [...]" (Swahn 2014:65)

I dessa två exempel inkluderar Swahns översättningar inte någon form av *inte*, alltså räknas de som utelämnningar. Det sista fallet av utelämnning är dock lite mer svårbestämt:

"Feisty wee bitch, is she no?" (Gabaldon 2011:56)

"Hon har humör så det räcker, den lilla jäntan, eller hur?" (Swahn 2014:75)

Här översätter Swahn *is she no?* med *eller hur?* Huruvida detta ska räknas som en utelämnning eller en standardisering är inte helt självklart. Hade översättningen varit *inte sant?* hade det varit en tydlig standardisering. *Eller hur?* är ganska synonymt med *inte sant?* men innehåller inte det relevanta adverbet, alltså räknas det som en utelämnning. I detta specifika exempel kan man emellertid argumentera för att ordvalet *jäntan* innebär en viss grad av kompensation, i så fall en lexikalisk representation som ger måltexten en mer ålderdomlig klang (SO). Även i utdraget nedan har Swahn tillämpat en kompensation:

"[...] I'll stake my best shirt she's no a whore." (Gabaldon 2011:43)

"[...] jag satsar min bästa skjorta på att hon inte är nån hora." (Swahn 2014:60)

Här standardiserar Swahn den relevanta markören, men han använder sedan återigen den vardagliga formen *nån* för att signalera talspråk. Detta fungerar som en kompensation för den uteblivna dialektmarkören i samma mening och förverkligas genom ortografisk representation.

5.4. Kompensationer

Hittills har jag presenterat de olika kategorierna av dialektmarkörer som förekommer i källtexten och visat några exempel på hur Swahn har hanterat varje slags markör. Några fall av kompensation har redan lyfts när dessa har förekommit i direkt anknytning till den relevanta markören, och dessa har oftast handlat om att uppnå en ålderdomlig eller talspråklig vardaglig effekt i måltexten snarare än en direkt skotsk dialekt. Som tidigare nämnts är dialektala drag och sociala markörer av olika slag förknippade med varandra, eftersom de ofta samverkar i uppbyggnaden av en persons talspråk. Swahn gör kompensationer av ålderdomliga eller vardagliga slag flera gånger i sin översättning (totalt 28

gångar, inklusive de fall som redan nämnts, se bilaga D). Det är inte alltid helt uppenbart vad som är ett kompensationsförsök och vad som enbart är Swahns vanliga uttrycksätt eller personliga stil, men i detta avsnitt lyfter jag fram några exempel på sådant som jag anser ha en kompensatorisk effekt i måltexten, oavsett vad Swahn kan ha haft för avsikt. Eftersom de kompensationer som återfinns i måltexten antingen har en ålderdomlig eller vardaglig/talspråklig effekt, behandlas dessa två kategorier var för sig i detta avsnitt. Slutligen diskuteras även översättningen av ett visst geografiskt namn.

5.4.1. Vardagliga/talspråkliga kompensationer

Utöver de fall som redan presenterats anser jag att Swahn vid sex tillfällen kompenserar för dialektmarkörer på ett sätt som skapar en talspråklig och/eller vardaglig effekt. I tre fall anser jag att han gör detta med hjälp av små tillskott:

"Hungry enough to eat a set of pipes, I reckon," [...] (Gabaldon 2011:53)

"Ja, jag är svulten nog att äta en hel säckpipa, i alla fall", [...] (Swahn 2014:72)

"Murtagh found her yesterday, [...]" (Gabaldon 2011:58)

"Jo, Murtagh hittade henne igår, [...]" (Swahn 2014:78)

"Oh, I am that," [...] (Gabaldon 2011:61)

"Visst är jag farlig, jag", [...] (Swahn 2014:82)

I samtliga av de ovanstående utdragen infogar Swahn små ord i sin översättning som inte finns representerade i källtexten. I de första två exemplen görs detta med inledande interjektioner och i det tredje genom dubblerat subjekt. Detta förstärker intrycket av verklighetstroget talspråk och skulle kunna ses som en kompensation för de gånger den skotska dialekten åstadkommer detsamma i källtexten men då detta inte gått att överföra i måltexten.

Resterande tre tillfällen som Swahn skapar en talspråklig/vardaglig effekt genom kompensationer görs detta på tre olika sätt:

"Just a bit dizzy is all." (Gabaldon 2011:54)

"Jag blev bara lite yr i skallen, det är allt." (Swahn 2014:73)

"Weel, ye'd know, [...]" (Gabaldon 2011:43)

"Tja, du bör veta besked om sånt, [...]" (Swahn 2014:61)

"I'm afraid ye'll have to go without bein' 'disinfected', Jamie," [...] (Gabaldon 2011:47)

"Jag är rädd att du måste sitta till häst utan att bli 'desinfektad', Jamie", [...] (Swahn 2014:65)

I det första utdraget ovan använder Swahn ett tillskott tillika lexikal representation när han förtydligar att det är *i skallen* som den skotska karaktären blev yr, istället för att han bara blev yr, som i källtexten. Valet av ordet *skallen* ger repliken en mer vardaglig klang än vad exempelvis *huvudet* hade gjort, och detta kan sägas ha en viss kompensatorisk effekt.

I det andra utdraget ovan tillämpar Swahn en ortografisk representation när han väljer att skriva *sánt* istället för *sådant*. De faktiska dialektala markörerna i källtexten (*weel* och *ye'd*) överförs inte, men Swahn kompenserar alltså genom att avvika från standardspråket senare i samma mening. Swahn tillämpar endast den vardagliga stavningen av pronomen som *sådant* eller *någon* tre gånger i hela det undersökta materialet, och han använder inga andra kortformer av ord på detta sätt. Detta resultat kan ses som överraskande, eftersom denna slags ortografiska representation skulle kunna anses vara ett lättillgängligt sätt att ge en text en mer talspråklig och vardaglig klang, vilket verkar ha varit en av Swahns intentioner med översättningen. Något annat som kan framstå som överraskande är att Swahn inte heller tillämpat detta slags ortografiska representation i de fall då det i källtexten står *somethin'* (Gabaldon 2011:58) eller *anythin'* (2011:48), som mycket väl hade kunnat översättas med *nånting*. Här anser jag alltså att Swahn gått miste om en möjlig översättningslösning som utan att sticka för mycket i en svensk läsares ögon hade bidragit till ett mer vardagligt och talspråkligt intryck i måltexten, vilket hade kunnat fungera som en kompensation för utelämnandet av många andra skotska dialektmarkörer.

I det tredje utdraget ovan väljer Swahn att genom ortografisk representation låta Dougal, en av de skotska karaktärerna, uttala ett ord fel. Detta sker inte i källtexten utan är ett tillägg av Swahn. Denna passage, som även behandlas i avsnitt 3.1.4., får en tydlig främmandegörande effekt i källtexten när Dougal härmar Claire, som använder ett för honom obekant ord. I måltexten blir effekten något annorlunda, eftersom Dougal nu inte enbart härmar Claire utan även säger fel. Istället för att enbart göra sig lustig över Claire och hennes konstiga ord framstår han i måltexten nu även som obrydd och eventuellt även obildad. Man skulle kunna argumentera för att Dougals uttal, *desinfektad*, låter mer som engelskans *desinfected*, vilket ju är det som Claire faktiskt "säger" i den litterära värld som romanen utspelar sig i. Alltså skulle den ortografiska representationen i måltexten kunna sägas återspegla engelskan och placera denna i jämförelse med skotskan. Men eftersom Claire i

måltexten säger *desinficera* (Swahn 2014:64), och inte *desinfekta*, samt eftersom detta även upprepas av en annan skotsk karaktär före Dougal, anser jag att detta argument är något långsökt. Genom Swahns lösning blir det hur som helst tydligt att skottarnas uttal skiljer sig från Claires, vilket har en tydlig kompensatorisk effekt i måltexten. Liknande lösningar av detta slag, alltså att direkt felstava de skotska karaktärernas repliker för att spegla uttal, tillämpas dock ingen annanstans i det analyserade materialet.

Ytterligare ett exempel på en typ av kompensation som Swahn endast tillämpat en gång syns i utdraget nedan:

"[...] but they'll find this place sooner or later [...]" (Gabaldon 2011:44)

"[...] men förr eller senare hittar dom det här stället [...]" (Swahn 2014:62)

Här väljer Swahn stavningen *dom* över standardformen *de*. Detta bidrar definitivt till det talspråkliga intrycket i repliken i måltexten. Anmärkningsvärt nog är detta den enda gången i det undersökta materialet som Swahn använder denna stavning av *de*. Karaktären som pratar i utdraget ovan säger samma ord i en senare replik, men då stavas det på standardvis, *de* (Swahn 2014:65).

5.4.2. Ålderdomliga kompensationer

Vid översättningen av dialektmarkörer tillämpar Swahn som redan presenterat ofta lösningar som har en ålderdomlig effekt i måltexten snarare än en dialektal. Ibland tillämpar han även denna typ av lösningar som kompensationer på ställen där det i källtexten inte förekommer någon dialektmarkör eller något ålderdomligt inslag.

Swahn gör denna sorts kompensation totalt åtta gånger i det analyserade materialet och då oftast genom lexikal representation:

"My father was away—gone to a funeral at the next farm. [...]" (Gabaldon 2011:62)

"Min far var inte där – han var på gravöl i granngården. [...]" (Swahn 2014:83)

"Thought the soldiers were sent by the devil—[...]" (Gabaldon 2011:62)

"De trodde att soldaterna var utsända av den Onde [...]" (Swahn 2014:83)

I det första exemplet ovan översätter Swahn *funeral* med *gravöl* istället för det uppenbara *begravning*. I det andra exemplet är det *djävulen* som har fått bli *den Onde*. Båda dessa översättningslösningar utgör tydliga markörer för den svenska läsaren att talaren kommer från en annan tid, och eftersom de båda även har uppenbara, mer neutrala, svenska

översättningar kan detta även ses som ett tydligt val från Swahns sida.

På flera andra ställen gör Swahn ordval som är aningen mer subtila, men som fortfarande har samma ålderdomliga effekt i måltexten. Nedan presenteras några exempel på detta:

"I don't hold wi' rape, [...]" (Gabaldon 2011:43)

"Jag är ingen vän av kvinnorov, [...]" (Swahn 2014:60)

"Weel, ye'd know, [...]" (Gabaldon 2011:43)

"Tja, du bör veta besked om sånt, [...]" (Swahn 2014:61)

"I've ne'er heard a woman use such language in me life." (Gabaldon 2011:55)

"Jag har då aldrig hört en kvinna nyttja sådant språk i hela mitt liv." (Swahn 2014:74)

Något som är värt att påpeka med dessa tre exempel är att samtliga källtextmeningar innehåller skotska dialektmarkörer och framstår som mycket talspråkliga. Swahn hade kunnat välja översättningslösningar som förmedlade det talspråkliga i skottarnas repliker. Det är inte otänkbart att *Weel, ye'd know* hade kunnat bli något i stil med *Tja, sånt vet väl du*, men Swahns lösning med *veta besked* ger ett helt annat intryck och har snarare en ålderdomlig klang. Istället för stilmässigt mer neutrala ord som *våldtäkt* och *använda* skriver han *kvinnorov* och *nyttja*. Denna sorts lösningar är inte helt enkla att peka ut som kompensationer, eftersom de som tidigare nämnt kan bero Swahns personliga uttryckssätt eller stil som översättare. Men jag anser ändå att denna typ av ordval står ut i måltexten på ett sätt som är värt att påpeka, och att det i samtliga fall hade varit möjligt att välja mer neutrala och eventuellt mer uppenbara översättningslösningar som inte bär på samma ålderdomliga stildrag (SO). Effekten i Swahns översättning blir hur som helst ålderdomlig, och jag anser att detta fungerar som en kompensation för de uteblivna dialektmarkörerna.

5.4.3. Ett geografiskt namn

I metodavsnittet nämnde jag att geografiska namn inte behandlas i detta arbete, eftersom dessa i så gott som alla fall inte har översatts utan används i måltexten i sin ursprungsform. "Så gott som alla" innebär dock inte alla, och det finns ett enda geografiskt namn som Swahn faktiskt har översatt. Det är den tupp-kamsformade klippformationen som i källtexten kallas för *Cocknammon Rock*. Källtexten innehåller flera andra fiktiva geografiska namn, exempelvis det skotska slottet *Castle Leoch* och den keltiska stensättningen *Craigh na Dun*.

Att dessa namn inte har översatts i måltexten gör i sin tur att översättningen av *Cocknammon Rock* står ut desto mer. *Cocknammon Rock* har översatts till *Tuppaklippan*. Jag menar att denna lösning är en kompensation, dels för att det är det enda översatta geografiska namnet, vilket signalerar att Swahn gjort ett medvetet val som avviker från hans övergripande strategi, dels för att själva översättningen har dialektala drag. *Tuppaklippan* hade varit en neutralare översättning, men *Tuppaklippan* har en mer dialektal framtoning. Swahn har dessutom valt att använda namnet i sin helhet även på ställen där det i källtexten bara står *the rock*, vilket också utgör en kompensation för andra uteblivna dialektmarkörer.

5.5. Effekter i måltexten

Hittills har jag presenterat Swahns översättningslösningar och komparationer för dialektmarkörer och kulturspecifika element i *Outlander*. I detta avsnitt försöker jag klargöra vilken effekt jag anser att detta får i måltexten och huruvida denna stämmer överens med effekten som uppnås i källtexten.

Rent kvantitativt innehåller källtexten 249 dialektmarkörer och kulturspecifika element som är intressanta inom ramarna för denna uppsats, och Swahns tillämpade översättningsstrategier vid samtliga av dessa markörer ser ut på följande sätt:

Tabell 5 Swahns tillämpade översättningsstrategier

Strategi	Antal
Standardisering	189
Utelämning	21
Bevarande	22
Anpassning	2
Lexikal representation	14
Ortografisk representation	1
Totalt	249

Swahn har standardiserat, alltså stilmässigt utjämnat, 189 av 249 markörer och utelämnat 21 stycken. Då återstår 39 markörer i måltexten, som Swahn antingen har bevarat eller översatt med hjälp av anpassning, lexikal representation eller ortografisk representation. Utöver detta

har han även utfört 28 kompensationer. Samtliga markörer som återfinns i måltexten visas för sig i Tabell 6 nedan:

Tabell 6 Markörer i måltexten

Strategi	Antal
Bevarande	22
Anpassning	2
Lexikal representation	14
Ortografisk representation	1
Kompensation	28
Totalt	67

Även om man slår ihop de 39 markörer som inte har standardiserats eller utelämnats med de 28 kompensationerna, får man totalt endast 67 markörer i måltexten jämfört med de 249 markörerna i källtexten. Dessa siffror i sig tyder på att Swahn rent kvantitativt inte kan ha uppnått exakt samma effekt i måltexten som uppnås i källtexten.

Nedan följer ett längre utdrag ur källtexten och motsvarande utdrag ur måltexten, för att ge en känsla av hur effekten skiljer sig åt de två texterna emellan:

"Dinna worry, lass. 'Tis me."

"That's what I was afraid of," I said crossly, though in fact I was relieved that it was Jamie. I was not so afraid of him as of the other men, though he looked just as dangerous. Still he was young, even younger than I, I judged. And it was difficult for me to be afraid of someone I had so recently treated as a patient.

"I hope you haven't been misusing that shoulder," I said in the rebuking voice of a hospital Matron. If I could establish a sufficient tone of authority, perhaps I could persuade him into letting me go.

"Yon wee stramash didna do it any good," he admitted, massaging the shoulder with his free hand.

"Just then, he moved into a patch of moonlight, and I saw the huge spread of blood on his shirt front. Arterial bleeding, I thought, at once; but then, why is he still standing?"

"You're hurt!" I exclaimed. "Have you broken open your shoulder wound, or is it fresh? Sit down and let me see!" I pushed him toward a pile of boulders, rapidly reviewing

procedures for emergency field treatment. No supplies to hand, save what I was wearing. I was reaching for the remains of my slip, intending to use it to stanch the flow, when he laughed.

"Nay, pay it no mind, lass. This lot isna *my* blood. Not much of it, anyway," he added, plucking the soaked fabric gingerly away from his body. (Gabaldon 2011:51–52)

"Var inte rädd, lass. Det är jag."

"Det är just det jag var rädd för", sa jag tvärt. I själva verket var jag lättad över att det var Jamie. Jag var inte lika rädd för honom som för de andra, fast han såg minst lika farlig ut. Men han var ändå ung, ännu yngre än jag själv skulle jag tro. Och det var svårt för mig att känna rädsla för en grabb som varit min patient för bara en stund sedan.

"Jag hoppas att du inte har överansträngt skuldran", sa jag med en översköterskas kritiska röst. Om jag kunde låta som en auktoritet kunde jag kanske övertala honom att låta mig gå.

"Det där lilla gruffet var nog inte så lyckat", erkände han och masserade den skadade skuldran med den andra handen.

Han fick just då månsken över sig och jag såg en väldig blodfläck på hans breda skjortbröst. Pulsådern, tänkte jag, men hur i herrans namn kan han hålla sig på benen?

"Du är sårad igen", utbrast jag, "Är det skuldarsåret eller en ny skada? Sätt dig ner och låt mig undersöka dig." Jag knuffade honom mot en hög stora stenar medan jag försökte minnas hur man lade första förband i fält. Jag slet redan i min underkjol för att få något att hejda blodflödet med, men han bara skrattade.

"Nej, lass, ta det lugnt du. Det där är inte *mitt* blod. Inte det mesta av det i alla fall", sa han och höll försiktigt ut den fuktiga skjortan från kroppen. (Swahn 2014:70–71)

De två utdragen ovan ger två något olika intryck. I det första står den skotska karaktären Jamies repliker i tydlig kontrast till Claires repliker och relationen, eftersom Jamies samtliga repliker innehåller flera skotska dialektmarkörer medan Claires liksom relationen är skrivna på standardengelska. Tack vare de markörer som finns får hela Jamies repliker en skotsk färg, och även när ingen markör förekommer vet läsaren hur det ska låta. I utdraget ur översättningen å andra sidan förekommer endast två skotska markörer, i båda fall *lass*. Visst är detta ord en tydlig skotsk markör, men på det stora hela åstadkommer Swahns idiomatiska språk istället en svensk text som stilistiskt inte är särskilt iögonfallande. Jamie framstår inte som särskilt främmande, bortsett från bruket av *lass*, utan är snarare väldigt avslappnad och ledig i sitt uttryckssätt jämfört med Claire.

Jag anser inte att Swahn har misslyckats med sin översättning för att han inte har skrivit skotsk engelska på svenska. Det säger nämligen sig självt att detta är nästintill

omöjligt. Man kan inte förvänta sig en total överföring av den skotska dialekten. Något som däremot har varit möjligt för Swahn att överföra är själva tidsreasepekten i romanen. Där dialekt inte gått att överföra har i vissa fall *kronolekt* det. Protagonisten har rest 200 år tillbaka i tiden, och detta är något som lättare går att spegla på svenska. Swahn har tillämpat flera kompositioner som ger måltexten ett ålderdomligt intryck. Att de skotska karaktärerna har ett mer ålderdomligt språkbruk i måltexten än Claire skapar en kontrast mellan henne och dem, och detta bidrar till att spegla utanförskapet som Claire upplever. Detta är alltså en effekt som uppnås med skotska dialektmarkörer i källtexten och som delvis bevaras genom ålderdomliga markörer i måltexten. Swahns kompositioner som gör skottarnas repliker mer vardagliga och talspråkliga än Claires skulle kunna sägas skildra skillnaderna i *sociolekt* snarare än dialekt, och bidrar också till att bevara främmandegörandet och utanförskapet, och det är denna effekt som eventuellt även syns i utdraget ovan.

De ålderdomliga och talspråkliga intrycken i måltexten blir dock av förståeliga skäl inte lika starka eller levande som den skotska dialekten är i källtexten. Eftersom måltexten inte innehåller väldigt många skotska dialektmarkörer anser jag emellertid att de markörer som faktiskt förekommer, som exempelvis *sassenach*, *lass* och *aye*, väger väldigt tungt. Att Swahn över huvud taget valt att bevara dessa markörer i måltexten bidrar mycket till det skotska helhetsintrycket i romanen just för att det är så ovanligt ur ett svenskt perspektiv. Som nämntes i metodavsnittet av denna uppsats förekommer det i romanen även en hel del skotska kulturspecifika element, såsom geografiska namn, kiltar, whisky och säckpipor, som inte har studerats i denna uppsats, men som även de bidrar till att bevara det skotska helhetsintrycket i måltexten.

Baserat på den utförda studien kan man fastslå att Swahn följer de tre generella tendenserna som Englund Dimitrova menar brukar gå att urskilja vid översättning av dialektmarkörer i skönlitteratur. Där källtexten innehåller markörer av *varietet med specifikt regionalt ursprung* innehåller måltexten oftare markörer av *varietet med specifikt socialt ursprung* eller *markerat talspråk*, som alltså ligger längre till höger på kontinuumet av språkliga varieteter i skönlitteratur. Här har Swahn alltså tagit fasta på sociolekt och kronolekt i vissa fall då det inte varit möjligt att överföra dialekt. Det finns även färre markörer i måltexten än i källtexten, och Swahns lösningar som förmedlar någon typ av effekt (dialektal, ålderdomlig eller vardaglig/talspråklig) rör främst ordval, allt i enlighet med Englund Dimitrovass generella tendenser.

Det går även att uttala sig om huruvida Swahn har beaktat de fyra punkter som Ingo menar att översättare behöver ta hänsyn till vid dialektöversättning. Den första punkten var att

välja ut lämpliga målspråkliga motsvarigheter. Detta anser jag att Swahn har gjort till en viss grad, och de målspråkliga motsvarigheter han har valt är ålderdomliga respektive vardagliga/talspråkliga markörer av olika slag. Den andra punkten var att konsekvent förverkliga varieteterna. På denna punkt anser jag att Swahn till viss del har misslyckats. Som framgår av analysen av de olika kategorierna har Swahn tillämpat olika lösningar i olika fall. Han har exempelvis ibland valt att bevara eller överföra markörer och ibland har han standardiserat eller utelämnat samma markörer. Ett visst mått av kreativ frihet är förstås varje översättares rättighet, och konsekvens är inte nödvändigtvis det viktigaste för att uppnå en bra översättning. De flesta av markörerna i källtexten förekommer dock i repliker, och en van översättare kan antagligen vara friare i sitt arbete i repliker än i relation, eftersom målet är att skapa en naturlig dialog snarare än total ekvivalens. Av denna anledning anser jag det vara särskilt anmärkningsvärt att Swahn exempelvis endast använt stavningar som "dom", "sånt" och "nån" en handfull gånger när liknande uttryck förekommer flera gånger i källtexten. Jag menar att en mer utbredd användning av detta slags stavning inte enbart hade speglat den ljudhärmande stavningen som är ett så påtagligt stildrag i källtexten, utan även bidragit till ett mer enhetligt intryck i måltexten.

Den tredje av Ingos punkter var att eftersträva smidiga målspråkliga uttryckssätt. Här har Swahn verkligen lyckats, vilket inte är överraskande med tanke på att han var en erfaren översättare och författare vid tidpunkten då han gjorde översättningen. Den fjärde och sista punkten gällde att flexibelt använda direkta och förskjutna stilmotsvarigheter, alltså kompositioner. På denna punkt anser jag att Swahn både har lyckats och misslyckats. Han har tillämpat kompositioner och använt dessa på ett flexibelt sätt, men han har inte gjort det i den grad som eventuellt hade varit möjlig. Jag anser att han hade kunnat kompensera mer för exempelvis det talspråkliga intrycket som läsaren får av de skotska karaktärernas repliker i källtexten.

6. Avslutande sammanfattning

I denna masteruppsats har jag undersökt översättningen av skotska dialektmarkörer och skotska kulturspecifika element i Diana Gabaldons *Outlander* (1991). Jag har analyserat två kapitel ur *Outlander* och motsvarande kapitel ur den svenska översättningen *Främlingen* (1992) av Sven Christer Swahn. Detta har gjorts i syfte att undersöka tre frågeställningar, hur de skotska dialektmarkörerna och kulturspecifika elementen har översatts till svenska,

huruvida det finns kompensationsstrategier i översättningen för antingen dialekt eller kulturspecifika element och hur dessa i så fall ser ut samt vilken effekt som uppnås i översättningen och hur väl denna överensstämmer med effekten i originalverket. De undersökta kategorierna av dialektmarkörer och kulturspecifika element har varit *ljudhärmande stavning, innehållsord* och *morfosyntaktiska element* i form av *pronomen, enklitisk negation, interjektioner, ordfölj* och *adverb*.

Av analysen framgår att Swahn standardiserat eller utelämnat 210 av 249 markörer. Återstående markörer har Swahn bevarat, anpassat eller översatt med hjälp av lexikal eller ortografisk representation. Swahn har även tillämpat kompensationer i 28 fall vilket resulterar i totalt 67 markörer i översättningen. Alltså kan Swahns översättning rent kvantitativt inte sägas ha uppnått samma effekt som källtexten.

Swahns översättningslösningar och kompensationer har i många fall åstadkommit en ålderdomlig eller talspråklig effekt i måltexten, snarare än en skotsk. De skotska dialektmarkörer som Swahn *har* bevarat väger tungt i sammanhanget och bidrar mycket till det skotska helhetsintrycket i översättningen, trots att de är få till antalet. Swahn lyckas genom en kombination av ett fåtal bevarade skotska dialektmarkörer samt användandet av kronolekt och sociolekt i form av ålderdomligt och talspråkligt språkbruk skapa en kontrast mellan protagonisten Claires och skottarnas repliker, vilket främst skapas av den skotska dialekten i källtexten. Effekten av detta blir en tydlig gränsdragning mellan skottarna och Claire som bidrar till Claires utanförskap och upplevelse av att vara en främling på en främmande plats i en främmande tid, samma effekt som uppnås i källtexten. Effekten i måltexten är dock något svagare än den i källtexten, eftersom markörerna i måltexten inte är lika uppenbara eller frekvent förekommande som i källtexten.

Källförteckning

Axelsson, M. (2016). "Kalla mig inte mamsell!": En jämförelse av tre skandinaviska översättares behandling av kulturspecifika element i fransk- och engelskspråkig skönlitteratur. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-280704>

Diana Gabaldon. About Diana. <https://www.dianagabaldon.com/about-diana/>. [hämtad 2022-03-14].

Diana Gabaldon. FAQs. <http://dianagabaldon.com/resources/faq/> [hämtad 2022-03-11].

Dictionaries of the Scots Language. Bonny. <https://dsl.ac.uk/entry/snd/bonny> [hämtad 2022-04-04].

Dictionaries of the Scots Language. No. <https://dsl.ac.uk/entry/snd/no> [hämtad 2022-04-04].

Dictionaries of the Scots Language. Ye. <https://dsl.ac.uk/entry/snd/ye> [hämtad 2022-04-04].

Einarsson, J. (2009). *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Englund Dimitrova, B. (2001). "En smålänning i engelsk och fransk skepnad: om översättning av dialekt i skönlitteratur". *Folkmålsstudier : meddelanden från Föreningen för nordisk filologi*. 2001: 40, s. 9-27

Epstein, B. J. (2012). *Translating Expressive Language in Children's Literature: Problems and Solutions*. Bern: Peter Lang.

Gabaldon, D. (2011). *Outlander*. New York: Delacorte Press.

Gabaldon, D. (2014). *Främlingen*. Stockholm: Bookmark Förlag.

Hellspong, L. & Ledin, P. (1997). *Vägar genom texten - handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Holmberg, J. H. (u.å.). Svenskt översättarlexikon. Litteraturbanken.se.
https://litteraturbanken.se/oversattarlexikon/artiklar/Sven_Christer_Swahn

Ingo, R. (2007). *Konsten att översätta*. Lund: Studentlitteratur.

Morgan, M. (2001) *National identities and travel in Victorian Britain*. [Elektronisk resurs] Houndmills: Palgrave.

Nationalencyklopedin, du-tilltal. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/du-tilltal> [hämtad 2022-06-03].

Nationalencyklopedin, gaeliska. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/gaeliska> [hämtad 2022-03-10].

Nationalencyklopedin, relation. [http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/relation-\(litterär-text\)](http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/relation-(litterär-text)) [hämtad 2022-06-06]

Nationalencyklopedin, Skottland. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/skottland> [hämtad 2022-03-10].

Nationalencyklopedin, öppen ordklass. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/öppen-ordklass> [hämtad 2022-05-17].

Oxford English Dictionary. 2022. Sassenach. <https://www-oed-com.ludwig.lub.lu.se/view/Entry/171140?redirectedFrom=sassenach#eid> [hämtad 2022-04-04].

Pedersen, J. (2007). "Scandinavian Subtitles: A Comparative Study of Subtitling Norms with a Focus on Extralinguistic Cultural References". Diss. Stockholm.

SAOB. *Ordbok över svenska språket*. 1893–. Lund: Svenska Akademien. www.svenska.se. [hämtat juni 2022]

Scottish Tartans Museum. Frequently Asked Questions. <https://web.archive.org/web/20000417094827/http://www.scottishtartans.org/faq.html> [hämtad 2022-04-08]

Smith, J. (2015). "Scots Language in Diana Gabaldon's *Outlander*" i *The Bottle Imp*. Vol. 18. <https://www.thebottleimp.org.uk/2015/06/scots-language-in-diana-gabaldons-outlander/> [hämtad 2022-04-08]

SO. *Svensk ordbok*. (2021). Lund: Svenska akademien. www.svenska.se. [hämtat juni 2022]

Vestergaard Kobbersmed, M. (2015). "Quickguide: Anvisninger til en oversættelseskritik" (s. 242ff.) i *Mod en litterær oversættelseskritik*. Doktorsavhandling, Aarhus Universitet

Watt, I. (2018). "Outlander is boosting a renaissance of the Scots language – here's how". The Conversation.

<https://theconversation.com/outlander-is-boosting-a-renaissance-of-the-scots-language-heres-how-101643> [hämtad 2022-03-10].

Wikipedia (engelska). (2022). *Outlander (TV series)*. [hämtad 2022-03-14].

Wikipedia (engelska). (2022). *Tartan*. [hämtad 2022-04-04].

Bilaga A

Tabell över ljudhärmande stavning i kapitel 3 och 4 av Diana Gabaldons *Outlander* (2011) samt deras översättning i Sven Christer Swahns *Främlingen* (2014).

Nr	S. i KT	Ljudhärmande stavning i KT	S. i MT	Översättning	Strategi
1	42	<u>C'mere</u> , lass	59	<u>Kom hit</u> , lass	Standardisering
2	42	the foot <u>o'</u> Craigh na Dun	60	foten <u>av</u> Craigh na Dun	Standardisering
3	42	She was <u>havin'</u> words with a certain captain of dragoons <u>wi'</u> whom I chanced to be acquent'	60	Hon <u>växlade</u> ord med en viss dragonkapten som jag råkade känna igen	Standardisering
4	42	She was havin' words with a certain captain of dragoons <u>wi'</u> whom I chanced to be acquent'	60	Hon växlade ord med en viss dragonkapten <u>som</u> jag råkade känna igen	Standardisering
5	43	I don't hold <u>wi'</u> rape	60	Jag är ingen vän av kvinnoröv	Standardisering
6	43	What <u>d'ye</u> say	60	Vad <u>säger du</u> om saken	Standardisering
7	43	<u>Weel</u> , ye'd know	61	<u>Tja</u> , du bör veta besked om sånt	Standardisering
8	43	ye've seen enough <u>o'</u> them	61	du har träffat många nog	Utelämning
9	44	Out <u>o'</u> joint, poor bugger	61	Ur led, stackars jävel	Standardisering
10	44	Fell <u>wi'</u> my hand out	61	Jag föll <u>med</u> utsträckt arm	Standardisering
11	44	the blood's <u>runnin'</u> free enough	61	blodet <u>har flödat</u> fritt	Standardisering
12	44	Well, we canna leave him behind <u>noo</u> , can we?	62	Tja, vi kan inte lämna kvar honom här <u>heller</u> , eller hur?	Standardisering
13	44	[they] are no great shakes <u>trackin'</u> in the dark	62	[de] är inte duktiga på att <u>spåra</u> någon i mörkret	Standardisering
14	44	<u>wi'</u> yon great hole in 'im	62	<u>med</u> det där stora hålet i sig	Standardisering
15	44	wi' yon great hole in ' <u>im</u>	62	med det där stora hålet i <u>sig</u>	Standardisering
16	45	Get on <u>wi'</u> it	63	Sätt igång bara	Utelämning
17	46	And if she should not be on good terms <u>wi'</u> them	65	Och om hon inte står på god fot <u>med</u> dem	Standardisering
18	47	I'm afraid ye'll have to go without <u>bein'</u> 'disinfected', Jamie	65	Jag är rädd att du måste sitta till häst utan att <u>bli</u> 'desinfektad', Jamie	Standardisering
19	48	The lass will ride <u>wi'</u> you	66	Flickan här kan rida <u>med</u> dig	Standardisering
20	48	but do ye take care to keep close <u>wi'</u>	66	men se till så att du håller dig tätt	Standardisering

		the rest of us		<u>in</u> på oss andra	
21	48	Should ye try <u>anythin'</u> else	66	Om du försöker dig på <u>några konster</u>	Standardisering
22	48	<u>D'</u> ye understand me?	66	Uppfattat?	Utelämnning
23	48	I was the less tempted to "try <u>anythin'</u> ", in that I had no idea what to try (härmar)	66	Jag hade inga planer på <u>några konster</u> . Jag hade nämligen ingen aning om vad jag skulle ta mig till.	Standardisering
24	51	<u>Tis</u> me.	70	<u>Det är</u> jag.	Standardisering
25	52	I suppose that means as you're <u>comin'</u> with me?	71	så betyder det väl att du <u>följer</u> med?	Standardisering
26	53	I can handle a single redcoat <u>wi'</u> one hand	72	Jag kan nog klara en rödrock <u>med</u> bara en arm	Standardisering
27	53	He's <u>breathin'</u>	73	Han <u>andas</u>	Standardisering
28	55	I've <u>ne'er</u> heard a woman use such language in me life.	74	Jag har då <u>aldrig</u> hört en kvinna nyttja sådant språk i hela mitt liv.	Standardisering
29	55	Then ye've <u>ne'er</u> met my auntie Grisel	74	Då har du <u>aldrig</u> råkat min faster Grisel	Standardisering
30	55	wearing <u>nothin'</u> but your shirt	75	<u>utan</u> att ha <u>något</u> annat än en skjorta på kroppen	Standardisering
31	58	we must bring her along <u>wi'</u> us	78	vi måste ta henne <u>med</u> oss hit	Standardisering
32	58	Come <u>wi'</u> me and we shall find ye somethin' a bit more ... mmm.	79	Följ <u>med</u> mig så kanske vi kan hitta någonting mer... hm.	Standardisering
33	58	Come wi' me and we shall find ye <u>somethin'</u> a bit more ... mmm.	79	Följ med mig så kanske vi kan hitta <u>någonting</u> mer... hm.	Standardisering
34	59	What about a bit <u>o'</u> boneset tea, or chamomile?	80	Och vad sägs om lite kamomille? Eller nässelte?	Standardisering
35	59	<u>T'lad</u> looks as though it's been a long night.	80	<u>Grabben</u> ser ut att ha haft en lång natt.	Standardisering
36	59	Now then, <u>m' dear</u> , what would ye have me do?	80	Nå <u>lilla hon</u> , vad vill hon att vi ska göra härnäst?	Lexikal representation
37	60	I'll send a bit <u>o'</u> broth up for ye.	80	Jag ska skicka upp lite varm buljong åt er.	Standardisering
38	60	Do ye call <u>oot</u> if ye need anything else.	80	Och bara säg <u>ifrån</u> om det är något annat ni behöver.	Standardisering
39	60	They'd <u>ha'</u> done it twice the same day	81	De skulle <u>ha</u> gjort det på samma dag	Standardisering
40	60	You should <u>ha'</u> seen him.	81	Du skulle <u>ha</u> sett honom	Standardisering

41	60	he was at least <u>verra</u> pleased with himself.	81	så var han i alla fall <u>oerhört</u> belåten med sitt verk.	Standardisering
42	61	A wonder you think yourself safe in the same room <u>wi'</u> me	82	Det är ett rent under att du vågar vara i samma rum <u>som</u> jag	Standardisering
43	62	I was up in the fields <u>wi'</u> most of the men	83	Jag var uppe på åkermarkerna tillsammans <u>med</u> de flesta karlarna	Standardisering
44	62	I went into the kitchen and found two of ' <u>em</u> riflin' the pantry	83	Jag kom in genom köket och hittade två <u>soldater</u> som höll på att plundra skafferiet	Standardisering
45	62	I went into the kitchen and found two of ' <u>em</u> <u>riflin'</u> the pantry	83	Jag kom in genom köket och hittade två soldater som höll på att <u>plundra</u> skafferiet	Standardisering
46	62	<u>stuffin'</u> their sacks wi' flour and bacon	83	De <u>fyllde</u> sina säckar med mjöl och fläksidor	Standardisering
47	62	stuffin' their sacks <u>wi'</u> flour and bacon	83	De fyllde sina säckar <u>med</u> mjöl och fläksidor	Standardisering
48	63	He was <u>holdin'</u> Jenny's arm	84	Han <u>höll</u> Jennys arm	Standardisering
49	63	she whirled round and gave him a good <u>root</u> in the stones wi' her knee	84	snodde hon runt och gav honom en rejäl <u>spark</u> i ballarna med knät	Standardisering
50	63	she whirled round and gave him a good root in the stones <u>wi'</u> her knee	84	snodde hon runt och gav honom en rejäl spark i ballarna <u>med</u> knät	Standardisering
51	63	<u>Weel</u> , at that he dropped the pistol	84	<u>Tja</u> , och han tappade pistolen,	Standardisering
52	64	have her dishonor herself <u>wi'</u> such scum	85	att hon skulle vanära sig <u>med</u> sådant slödder	Standardisering
53	64	hit me in the head <u>wi'</u> the stock of his musket	85	slog mig i huvudet <u>med</u> muskötkolven	Standardisering
54	64	I was trussed up in the wagon <u>wi'</u> the chickens	85	låg jag <u>och</u> våra höns surrade i vagnen	Standardisering
55	64	Chickens are <u>verra</u> poor company	85	Höns är <u>uselt</u> sällskap	Standardisering
56	66	Ye need not be <u>scairt</u> of me	87	Du behöver inte vara <u>rädd</u> för mig	Standardisering
57	66	You need <u>somethin'</u> hot, lass	87	Du behöver <u>någonting</u> varmt i dig, lass	Standardisering
58	66	and likely someone will want to talk <u>wi'</u> ye before too long	87	och jag skulle tro att någon snart vill tala <u>med</u> dig	Standardisering
59	41	the all-purpose Scottish noise which can best be rendered phonetically as " <u>Mmmmpm</u> "	58	det heltäckande skotska läte som bäst kan återges fonetiskt med bokstäverna " <u>Mmmmmfm</u> "	Anpassning

60	42	I noticed that while his Scots was less pronounced than that of the man called Murtagh, his accent was still broad enough that the word was almost, though not quite, " <u>leddy</u> ."	60	Jag kunde fastslå att hans skotska var mycket mindre påtaglig än Murtaghs, som nästan, men inte riktigt, sa " <u>leddy</u> " istället för "lady".	Bevarande + tillskott
----	----	---	----	---	-----------------------

Bilaga B

Tabell över innehållsord i kapitel 3 och 4 av Diana Gabaldons *Outlander* (2011) samt deras översättning i Sven Christer Swahns *Främlingen* (2014).

Nr	S. i KT	Innehållsord i KT	S. i MT	Översättning	Strategi
1	41	A <u>Sassenach</u> wench	58	En <u>sassenachflicka</u>	Bevarande
2	41	Eh, a bonny one, <u>Sassenach</u> or no	59	Tja, en riktig raring i alla fall, <u>sassenach</u> eller ej	Bevarande
3	42	C'mere, <u>lass</u>	59	Kom hit, <u>lass</u>	Bevarande
4	42	What's your name, <u>lass</u> ?	59	Vad heter du, <u>lass</u> ?	Bevarande
5	42	Where did ye find this <u>lass</u> ?	59	Var hittade ni <u>flickan</u> ?	Standardisering
6	42	She was havin' words with a certain captain of dragoons wi' whom I chanced to be <u>acquint</u> '	60	Hon växlade ord med en viss dragonkapten som jag råkade <u>känna igen</u>	Standardisering
7	43	He didna offer her any <u>siller</u> .	60	Han erbjöd henne inga <u>kontanter</u> .	Standardisering
8	43	we <u>mun</u> ' do something	61	vi <u>måste</u> göra något	Standardisering
9	44	We'd need a <u>chirurgion</u> to put it back in place properly	61	Vi behöver en <u>fältskär</u> , en som kan dra skuldran i led ordentligt	Lexikal representation
10	44	You canna ride with it that way, can you, Jamie <u>lad</u> ?	61	Men du kan inte rida som du har det nu, Jamie, eller hur?	Utelämning
11	44	Dinna <u>worrit</u> yourself	62	<u>Oroa</u> dig inte	Standardisering
12	44	All right for another go, <u>lad</u> ?	62	Är du mogen för ett nytt ryck, <u>grabben</u> ?	Lexikal representation
13	45	Can ye stanch the <u>lad's</u> wound	63	Kan du stämma <u>grabbens</u> sår	Lexikal representation
14	45	Can ye <u>stanch</u> the lad's wound	63	Kan du <u>stämma</u> grabbens sår	Lexikal representation
15	47	Good <u>lad</u>	65	Duktig <u>pojke</u>	Standardisering
16	47	Good job, <u>lass</u>	66	Bra avklarat, <u>lass</u>	Bevarande
17	48	The <u>lass</u> will ride wi' you	66	<u>Flickan</u> här kan rida med dig	Standardisering
18	48	Your foot, <u>lass</u> !	67	Din fot, <u>lass</u> !	Bevarande
19	49	Tell ye the truth, <u>lassie</u>	67	Sanningen att säga, <u>lassie</u>	Bevarande

20	49	Reckon we'll both find out when we get there, eh?	67	Jag <u>skulle tro</u> att vi får reda på det när vi kommit fram, vad?	Standardisering
21	49	Aye, <u>reckon</u>	68	Ja, <u>det är det visst</u>	Standardisering
22	51	Dinna worry, <u>lass</u> .	70	Var inte rädd, <u>lass</u> .	Bevarande
23	51	Yon <u>wee</u> stramash didna do it any good	71	Det där <u>lilla</u> gruffet var nog inte så lyckat	Standardisering
24	51	Yon wee <u>stramash</u> didna do it any good	71	Det där lilla <u>gruffet</u> var nog inte så lyckat	Lexikal representation
25	52	Nay, pay it no mind, <u>lass</u> .	71	Nej, <u>lass</u> , ta det lugnt du.	Bevarande
26	53	Jamie- <u>lad</u>	72	Jamie- <u>grabben</u>	Lexikal representation
27	53	Hungry enough to eat a set of pipes, I <u>reckon</u>	72	Ja, jag är svulten nog att äta en hel säckpipa, <u>i alla fall</u>	Standardisering
28	53	Better have a <u>wee</u> nip	72	Ta dig en <u>liten</u> klunk	Standardisering
29	53	Better have a wee <u>nip</u>	72	Ta dig en liten <u>klunk</u>	Standardisering
30	55	do ye, <u>lad</u> ?	75	eller hur, <u>grabben</u> ?	Lexikal representation
31	56	Feisty <u>wee</u> bitch, is she no?	75	Hon har humör så det räcker, den <u>lilla</u> jäntan, eller hur?	Standardisering
32	56	Aye, if ye'll take the <u>lassie</u> off my chest	76	<u>Aye</u> , om ni lyfter bort <u>flickan</u> från min bröstorg	Standardisering
33	58	Will ye summon Mrs. Fitz to feed the <u>lads</u> ?	78	Kan du säga åt fru Fitz att ge <u>karlarna</u> något att äta?	Standardisering
34	58	Ye'll be needin' breakfast, I <u>reckon</u> .	78	Ni måste äta frukost, <u>förstår jag</u> .	Standardisering
35	59	T' <u>lad</u> looks as though it's been a long night.	80	<u>Grabben</u> ser ut att ha haft en lång natt.	Lexikal representation
36	60	Ah, <u>lass</u> !	80	Åh, <u>lass</u> !	Bevarande
37	60	No worry, <u>lass</u> .	81	Oroa dig inte, <u>lass</u> .	Bevarande
38	61	and you an English <u>lassie</u>	82	du som är en engelsk <u>flicka</u> och allt	Standardisering
39	62	food for the garrison, horses for transport, and <u>suchlike</u> .	83	proviant åt garnisonen, transporthästar och <u>liknande</u>	Standardisering
40	63	but a <u>wee</u> bit worse for wear, ye might say	84	men en <u>smula</u> medtagen, kan man säga	Lexikal representation
41	64	thrust the blade <u>betwixt</u> my teeth, so	85	sköt in klingan <u>mellan</u> tänderna	Standardisering

		I couldna call out		på mig, så att jag inte kunde säga något	
42	64	I dinna <u>ken</u> what happened	85	Sen <u>vet</u> jag inte vad som hände	Standardisering
43	65	Ah <u>lass</u> , are ye widowed, then?	86	Åh, <u>lass</u> , är du änka menar du?	Bevarande
44	66	You need somethin' hot, <u>lass</u>	87	Du behöver någonting varmt i dig, <u>lass</u>	Bevarande
45	39	[...] so you haven't been with a <u>cottar</u>	56	[...], så det är ingen <u>bonddräng</u> du har sällskapat med	Standardisering
46	40	[...], under a heaving mass that looked like a bundle of old <u>plaid</u> rags	57	Över honom vältrade sig något som mest liknade en hög gamla <u>filtrazor</u>	Standardisering
47	42	a mass of <u>plaid</u> and whiskers	59	en tät klunga av <u>pläder</u> och skägg	Standardisering
48	42	the <u>meeting</u> of a clan society	59	ett <u>klanmöte</u>	Anpassning
49	43	the young man's <u>plaid</u>	61	den unge mannens <u>pläd</u>	Standardisering
50	44	an innocent <u>cottar</u>	62	en oskyldig <u>bonde</u>	Standardisering
51	49	Get my <u>plaid</u> loose to cover you	67	Lossa min <u>pläd</u> så att den räcker åt dig också	Standardisering
52	49	we got the <u>plaid</u> loosened	67	lyckades vi få loss <u>pläden</u>	Standardisering
53	49	shrouded as we were in one <u>plaid</u>	68	eftersom vi var insvepta i samma <u>pläd</u>	Standardisering
54	57	a dully gleaming <u>loch</u>	77	en <u>loch</u> med trögt, grått vatten	Bevarande med tillskott
55	58	shouted a tattered <u>hostler</u>	78	skrek en trasklädd <u>stallknekt</u>	Lexikal representation
56	59	Are ye a <u>charmer</u> then?	79	Ni kanske är en <u>klok gumma</u> i så fall[?]	Lexikal representation
57	61	Let a stray <u>bannock</u> come within reach	82	Men om en vilsegången <u>havrekaka</u> råkar komma inom räckhåll	Standardisering

Bilaga C1

Tabell över morfosyntaktiska element: pronomen i kapitel 3 och 4 av Diana Gabaldons *Outlander* (2011) samt deras översättning i Sven Christer Swahns *Främlingen* (2014).

Nr	S. i KT	Morfosyntaktiska element: pronomen i KT	S. i MT	Översättning	Strategi
1	41	What is it <u>ye</u> have there	58	Vad har <u>du</u> med dig där	Standardisering
2	42	Where did <u>ye</u> find this lass?	59	Var hittade <u>ni</u> flickan?	Standardisering
3	43	What <u>d'ye</u> say	60	Vad säger <u>du</u> om saken	Standardisering
4	43	<u>Ye</u> canna expect	60	<u>Man</u> kan inte begära	Standardisering
5	43	Weel, <u>ye'd</u> know	61	Tja, <u>du</u> bör veta besked om sånt	Standardisering
6	43	<u>ye've</u> seen enough o' them	61	<u>du</u> har träffat många nog	Standardisering
7	44	wi' <u>yon</u> great hole in 'im	62	med <u>det där</u> stora hålet i sig	Standardisering
8	45	Can <u>ye</u> stanch the lad's wound	63	Kan <u>du</u> stämma grabbens sår	Standardisering
9	46	Why do <u>ye</u> no just leave her here?	65	<u>Vi</u> kan väl bara lämna henne här.	Standardisering
10	47	I'm afraid <u>ye'll</u> have to go without bein' 'disinfected', Jamie	65	Jag är rädd att <u>du</u> måste sitta till häst utan att bli 'desinfektad', Jamie	Standardisering
11	47	Can <u>ye</u> ride one-handed?	65	Kan <u>du</u> rida med ena armen?	Standardisering
12	48	but do <u>ye</u> take care to keep close wi' the rest of us	66	men se till så att <u>du</u> håller dig tätt inpå oss andra	Standardisering
13	48	Should <u>ye</u> try anythin' else	66	Om <u>du</u> försöker dig på några konster	Standardisering
14	48	D' <u>ye</u> understand me?	66	Uppfattat?	Utelämning
15	49	Can <u>ye</u> reach the clasp of my brooch	67	Kommer <u>du</u> åt min brosch?	Standardisering

16	49	We dinna want <u>ye</u> to freeze	67	Vi kan inte låta <u>dig</u> frysa ihjäl	Standardisering
17	49	Tell <u>ye</u> the truth, lassie	67	Sanningen att säga, lassie	Utelämning
18	51	<u>Yon</u> wee stramash didna do it any good	71	<u>Det där</u> lilla gruffet var nog inte så lyckat	Standardisering
19	52	If <u>ye</u> won't walk	71	Om <u>du</u> inte vill gå	Standardisering
20	52	I shall pick you up and sling <u>ye</u> over my shoulder.	71	tänker jag bära <u>dig</u> över ena skuldran,	Standardisering
21	52	Do <u>ye</u> want me to do that?	71	Ska jag?	Utelämning
22	52	Well then, since <u>ye</u> don't want me to hurt myself	71	Jaha, om <u>du</u> inte vill att jag ska göra mig illa	Standardisering
23	53	<u>ye</u> can fix it for me again when we get where we're going	72	så kan <u>du</u> alltid sköta om mig igen när vi kommit fram	Standardisering
24	53	Hungry, are <u>ye</u> ?	72	Hungrig, va!	Utelämning
25	53	Or have <u>ye</u> a set of bagpipes with <u>ye</u> ?	72	Eller har <u>du</u> smusslat med <u>dig</u> säckpipan?	Standardisering
26	53	Or have ye a set of bagpipes with <u>ye</u> ?	72	Eller har du smusslat med <u>dig</u> säckpipan?	Standardisering
27	53	but it will make <u>ye</u> forget you're hungry	72	men det gör så att <u>du</u> glömmmer bort din hunger	Standardisering
28	54	long enough for <u>ye</u> to stop the bleeding	74	så länge att blödningen kan stannas	Utelämning
29	55	I've ne'er heard a woman use such language in <u>me</u> life.	74	Jag har då aldrig hört en kvinna nyttja sådant språk i hela <u>mitt</u> liv.	Standardisering
30	55	Then <u>ye</u> 've ne'er met my auntie Grisel	74	Då har <u>du</u> aldrig råkat min fastel Grisel	Standardisering
31	55	Your husband should tan <u>ye</u> , woman	74	Min make borde prygla upp <u>dig</u> , kvinna	Standardisering
32	55	do <u>ye</u> , lad?	75	eller hur, grabben?	Utelämning
33	55	And after I shared my drink with <u>ye</u> too!	75	Och jag som delat min whiskyflaska med <u>dig</u> och allt!	Standardisering

34	56	Well, can <u>ye</u> keep one foot on each side of the horse, man?	76	Jaha, men kan <u>du</u> hålla ett ben på var sida om hästen, grabben?	Standardisering
35	56	Can <u>ye</u> ride?	76	Kan <u>du</u> sitta till häst?	Standardisering
36	56	Aye, if <u>ye</u> 'll take the lassie off my chest	76	<i>Aye</i> , om <u>ni</u> lyfter bort flickan från min bröstkorg	Standardisering
37	58	You're early, man; we hadna thought to see <u>ye</u> before the Gathering!	78	Du är tidigt ute, gosse. Vi trodde inte <u>du</u> skulle dyka upp före Stormötet.	Standardisering
38	58	Will <u>ye</u> summon Mrs. Fitz to feed the lads?	78	Kan <u>du</u> säga åt fru Fitz att ge karlarna något att äta?	Standardisering
39	58	How good to see <u>ye</u> !	78	Så roligt att se <u>dig</u> igen!	Standardisering
40	58	<u>Ye</u> 'll be needin' breakfast, I reckon.	78	<u>Ni</u> måste äta frukost, förstår jag.	Standardisering
41	58	do <u>ye</u> go and feed yerselves	78	Gå bara och ta för er	Utelämning
42	58	do ye go and feed <u>yerselves</u>	78	Gå bara och ta för <u>er</u>	Standardisering
43	58	Welcome to <u>ye</u>	79	Välkommen ska <u>ni</u> vara	Standardisering
44	58	Come wi' me and we shall find <u>ye</u> somethin' a bit more ... mmm.	79	Följ med mig så kanske vi kan hitta någonting mer... hm.	Utelämning
45	59	Oh, aye, I know what <u>ye</u> mean.	79	Och aye, jag vet nog vad <u>ni</u> menar	Standardisering
46	59	But do <u>ye</u> mean to say as ye know what to do for that?	79	Men menar <u>ni</u> att ni vet hur ni ska ta hand om sår?	Standardisering
47	59	But do ye mean to say as <u>ye</u> know what to do for that?	79	Men menar ni att ni vet hur <u>ni</u> ska ta hand om sår?	Standardisering
48	59	Are <u>ye</u> a charmer then?	79	<u>Ni</u> kanske är en klok gumma i så fall, en <i>beaton</i> ?	Standardisering
49	59	What will <u>ye</u> be needin'?	79	Vad behövs?	Utelämning
50	59	Now then, m' dear, what would <u>ye</u> have me do?	80	Nå lilla hon, vad vill <u>hon</u> att vi ska göra härnäst?	Lexikal representation
51	60	I'll send a bit o' broth up for <u>ye</u> .	80	Jag ska skicka upp lite varm buljong åt <u>er</u> .	Standardisering

52	60	Do <u>ye</u> call oot if ye need anything else.	80	Och bara säg ifrån om det är något annat <u>ni</u> behöver.	Utelämning
53	60	Do ye call oot if <u>ye</u> need anything else.	80	Och bara säg ifrån om det är något annat <u>ni</u> behöver.	Standardisering
54	61	If <u>ye</u> mean where, Fort William.	82	Om <u>du</u> menar varifrån så var det från Fort William.	Standardisering
55	62	<u>yon</u> Captain Randall	83	<u>denne</u> kaptan Randall	Standardisering
56	63	but a wee bit worse for wear, <u>ye</u> might say	84	men en smula medtagen, kan <u>man</u> säga	Standardisering
57	64	I thank <u>ye</u>	86	Tack ska <u>du</u> ha	Standardisering
58	65	Ah lass, are <u>ye</u> widowed, then?	86	Åh, lass, är <u>du</u> änka menar du?	Standardisering
59	66	<u>Ye</u> need not be scairt of me	87	<u>Du</u> behöver inte vara rädd för mig	Standardisering
60	66	so long as I'm with <u>ye</u>	87	så länge jag är tillsammans med <u>dig</u>	Standardisering
61	66	Do <u>ye</u> sleep a bit	87	Sov en stund	Utelämning
62	66	and likely someone will want to talk wi' <u>ye</u> before too long	87	och jag skulle tro att någon snart vill tala med <u>dig</u>	Standardisering

Bilaga C2

Tabell över morfosyntaktiska element: enklitisk negation i kapitel 3 och 4 av Diana Gabaldons *Outlander* (2011) samt deras översättning i Sven Christer Swahns *Främlingen* (2014).

Nr	S. i KT	Morfosyntaktiska element: enklitisk negation i KT	S. i MT	Översättning	Strategi
1	42	She said she <u>wasna</u> .	60	Hon sa att hon <u>inte var nån</u> .	Standardisering + komp
2	43	She <u>doesna</u> appear to care for Rupert, at least	60	Rupert <u>tycks</u> hon då <u>inte</u> vara särskilt förtjust i, åtminstone	Standardisering
3	43	He <u>didna</u> offer her any siller.	60	Han erbjöd henne inga kontanter.	Standardisering
4	43	Ye <u>canna</u> expect	60	Man <u>kan inte</u> begära	Standardisering
5	43	he <u>canna</u> ride like that	61	Han <u>kan inte</u> rida som han har det	Standardisering
6	44	You <u>canna</u> ride with it that way, can you, Jamie lad?	61	Men du <u>kan inte</u> rida som du har det nu, Jamie, eller hur?	Standardisering
7	44	I <u>couldna</u> manage a horse	62	Jag <u>kan inte</u> klara en häst	Standardisering
8	44	Well, we <u>canna</u> leave him behind noo, can we?	62	Tja, vi <u>kan inte</u> lämna kvar honom här heller, eller hur?	Standardisering
9	44	<u>Dinna</u> worrit yourself	62	Oroa dig inte	Standardisering
10	45	It <u>canna</u> hurt much worse than it does	63	Det <u>kan inte</u> bli mycket värre än det redan är	Standardisering
11	45	It <u>doesna</u> hurt anymore!	63	Det <u>gör inte</u> ont längre!	Standardisering
12	46	if this woman's an English spy, we <u>canna</u> risk leaving her here	65	Om kvinnan är engelsk spion <u>kan vi inte</u> ta risken att lämna henne kvar här	Standardisering
13	46	we certainly <u>canna</u> leave a lone woman here	65	så <u>kan vi</u> förvisso <u>inte</u> låta en ensam kvinna stanna kvar här	Standardisering
14	48	if Jamie <u>canna</u> manage	66	om Jamie <u>inte</u> klarar det	Standardisering
15	49	but I <u>canna</u> do it one-handed	67	Men jag <u>kan visst inte</u> klara det med en arm.	Standardisering

16	49	We <u>dinna</u> want ye to freeze	67	Vi <u>kan inte</u> låta dig frysa ihjäl	Standardisering
17	51	<u>Dinna</u> worry, lass.	70	<u>Var inte</u> rädd, lass.	Standardisering
18	51	Yon wee stramash <u>didna</u> do it any good	71	Det där lilla gruffet <u>var nog inte</u> så lyckat	Standardisering
19	52	This lot <u>isna</u> my blood.	71	Det där <u>är inte</u> mitt blod.	Standardisering
20	52	it <u>wasna</u> much of a choice	72	Jag <u>hade inte</u> mycket att välja på	Standardisering
21	52	I <u>wouldna</u> have ever moved anything else again	72	så <u>skulle</u> jag <u>aldrig</u> ha rört något annat heller	Standardisering
22	53	It <u>willna</u> fill your belly	72	Det fyller <u>inte</u> magen	Standardisering
23	55	You <u>wouldna</u> do so either	75	Det skulle ni <u>inte</u> heller göra	Standardisering
24	56	but I <u>couldna</u> tell how bad it was	76	men jag <u>kunde inte</u> veta hur allvarligt det var	Standardisering
25	56	it <u>didna</u> hurt that much	76	och det <u>gjorde inte</u> särskilt ont	Standardisering
26	58	You're early, man; we <u>hadna</u> thought to see ye before the Gathering!	78	Du är tidigt ute, gosse. Vi <u>trodde inte</u> du skulle dyka upp före Stormötet.	Standardisering
27	62	I <u>wouldna</u> say many liked it	83	Jag <u>kan inte</u> påstå att folk blev glada åt det	Standardisering
28	62	I <u>didna</u> stop to ask questions	84	Jag <u>brydde mig inte</u> om att ställa några frågor	Standardisering
29	63	I <u>wasna</u> doing too poorly	84	jag <u>redde mig inte</u> så illa	Standardisering
30	63	he <u>couldna</u> keep it up for long	84	han <u>orkade inte</u> hålla på särskilt länge	Standardisering
31	63	I <u>couldna</u> move much	84	Jag <u>kunde inte</u> röra mig	Standardisering
32	63	I shouted to her that I <u>wasna</u> hurt	84	jag skrek åt henne att det <u>inte gick någon</u> nöd på mig	Standardisering
33	63	so I <u>couldna</u> see	84	så att jag <u>inte kunde</u> se henne	Standardisering

34	64	thrust the blade betwixt my teeth, so I <u>couldna</u> call out	85	sköt in klingan mellan tänderna på mig, så att jag <u>inte kunde</u> säga något	Standardisering
35	64	I <u>dinna</u> ken what happened	85	Sen vet jag <u>inte</u> vad som hände	Standardisering

Bilaga C3

Tabell över morfosyntaktiska element: interjektioner i kapitel 3 och 4 av Diana Gabaldons *Outlander* (2011) samt deras översättning i Sven Christer Swahns *Främlingen* (2014).

Nr	S. i KT	Morfosyntaktiska element: interjektioner i KT	S. i MT	Översättning	Strategi
1	41	<u>Eh</u> , a bonny one, Sassenach or no	59	Tja, en riktig raring i alla fall, sassenach eller ej	Standardisering
2	43	Nay	60	Nä	Ortografisk representation
3	46	<u>Nay</u> , nothing close.	64	Inga på nära håll.	Utelämning
4	47	Aye	65	Aye	Bevarande
5	49	Reckon we'll both find out when we get there, <u>eh</u> ?	67	Jag skulle tro att vi får reda på det när vi kommit fram, <u>vad</u> ?	Lexikal representation
6	49	<u>Aye</u> , reckon	68	<u>Ja</u> , det är det visst	Standardisering
7	52	<u>Nay</u> , pay it no mind, lass.	71	<u>Nej</u> , lass, ta det lugnt du.	Standardisering
8	54	Nay.	73	Nej.	Standardisering
9	55	<u>Och, aye</u>	74	<u>Och, aye</u>	Bevarande
10	56	<u>Aye</u> , if ye'll take the lassie off my chest	76	<u>Aye</u> , om ni lyfter bort flickan från min bröstborg	Bevarande
11	58	<u>Ay</u> , Dougal!	78	<u>Ay</u> , Dougal!	Bevarande
12	58	<u>Aye</u> , well, we've had some luck	78	Tja, vi har råkat ut för en del	Utelämning
13	59	Oh, <u>aye</u> , I know what ye mean.	79	<u>Och aye</u> , jag vet nog vad ni menar	Bevarande Kompensation
14	59	<u>Aye</u> , well, I think we can manage that	80	<u>Aye</u> , jo då, det tror jag nog vi kan klara.	Bevarande
15	60	There <u>aye</u> be things for me to do!	80	Jag har alltid fullt upp att göra.	Utelämning
16	64	Oh, <u>aye</u> .	85	<u>Och, aye</u> .	Bevarande Kompensation

Bilaga C4

Tabell över morfosyntaktiska element: ordföljd i kapitel 3 och 4 av Diana Gabaldons *Outlander* (2011) samt deras översättning i Sven Christer Swahns *Främlingen* (2014).

Nr	s. i KT	Morfosyntaktiska element: ordföljd i KT	s. i MT	Översättning i MT	Strategi
1	47	<u>Do you two get</u> the horses	65	Ni två, hämta hästarna	Standardisering
2	48	but <u>do ye take care</u> to keep close wi' the rest of us	66	men <u>se till</u> så att du håller dig tätt inpå oss andra	Standardisering
3	52	I suppose <u>that means as</u> you're comin' with me?	71	så <u>betyder det</u> väl <u>att</u> du följer med?	Standardisering
4	55	he used to have a mouth on <u>him</u> <u>would</u> put a sailor to shame	75	han hade en tunga <u>som</u> kunde få en sjöman att blekna	Standardisering
5	58	<u>do ye go</u> and feed yerselves	78	<u>Gå bara</u> och ta för er	Standardisering
6	59	But do ye <u>mean to say as</u> ye know what to do for that?	79	Men <u>menar ni att</u> ni vet hur ni ska ta hand om sår?	Standardisering
7	59	What will ye <u>be needin'</u> ?	79	Vad <u>behövs</u> ?	Standardisering
8	60	<u>There aye be things</u> for me to do!	80	Jag har alltid fullt upp att göra.	Standardisering
9	60	<u>Do ye call</u> oot if ye need anything else.	80	Och <u>bara säg ifrån</u> om det är något annat ni behöver.	Standardisering
10	66	<u>Do ye sleep</u> a bit	87	Sov en stund	Standardisering

Bilaga C5

Tabell över morfosyntaktiska element: adverb i kapitel 3 och 4 av Diana Gabaldons *Outlander* (2011) samt deras översättning i Sven Christer Swahns *Främlingen* (2014).

Nr	s. i KT	Morfosyntaktiska element: adverb i KT	s. i M T	Översättning i MT	Strategi
1	41	Eh, a bonny one, Sassenach or <u>no</u>	59	Tja, en riktig raring i alla fall, sassenach eller <u>ej</u>	Standardisering
2	43	I'll stake my best shirt she's <u>no</u> a whore	60	jag satsar min bästa skjorta på att hon <u>inte</u> är <u>nån</u> hora	Standardisering Komp
3	44	shutters or <u>no</u>	62	det kan <u>inga</u> fönsterluckor hjälpa	Standardisering
4	46	Why do ye <u>no</u> just leave her here?	65	Vi kan väl bara lämna henne här.	Utelämning
5	46	they'll be here at dawn, which is <u>no</u> so far off	65	så kommer de att hitta hit i gryningen. Och den kommer rätt snart	Utelämning
6	54	<u>no</u> much more than that	74	<u>inte</u> mycket längre än så	Standardisering
7	56	Feisty wee bitch, is she <u>no</u> ?	75	Hon har humör så det räcker, den lilla jäntan, <u>eller hur?</u>	Utelämning
8	61	I'll <u>no</u> answer for the consequences	82	svarar jag <u>inte</u> för följderna	Standardisering
9	62	I'll <u>no</u> just say there were wrong	83	och jag kan <u>inte</u> påstå att de hade fel för sig	Standardisering

Bilaga D

Tabell över kompensationer för dialektmarkörer i kapitel 3 och 4 av Diana Gabaldons *Outlander* (2011) samt deras översättning i Sven Christer Swahns *Främlingen* (2014).

Nr	S. i KT	Källtext	S. i MT	Översättning	Kompensationsstrategi
1	61	Oh, I am that.	82	Visst är jag farlig, <u>jag</u>	Tillskott
2	58	Murtagh found her yesterday	78	<u>Jo</u> , Murtagh hittade henne igår	Tillskott
3	58	Willy, my dear!	78	Willy min <u>egen</u> raring!	Tillskott
4	54	Just a bit dizzy is all	73	jag blev bara lite yr i <u>skallen</u> , det är allt	Tillskott Lexikal representation
5	47	I'm afraid ye'll have to go without bein' ' <u>disinfected</u> ', Jamie	65	Jag är rädd att du måste sitta till häst utan att bli 'desinfektad', Jamie	Ortografisk representation
6	53	Hungry enough to eat a set of pipes, I <u>reckon</u>	72	<u>Ja</u> , jag är svulten nog att äta en hel säckpipa, i alla fall	Tillskott
7	62	My father was away—gone to a funeral at the next farm.	83	Min far var inte där – han var på gravöl i granngården	Lexikal representation
8	62	Thought the soldiers were sent by the devil	83	De trodde att soldaterna var utsända av den Onde	Lexikal representation
9	49	Cocknammon Rock	68	Tuppaklippan	Ersättning
10	50	the rock	68	Tuppaklippan	Ersättning
11	50	Cocknammon Rock	69	Tuppaklippans	Ersättning
12	51	the rock	70	Tuppaklippan	Ersättning
13	51	Cocknammon Rock	70	Tuppaklippan, Cocknammon Rock	Bevarande tillskott
14	43	I don't hold wi' rape	60	Jag är ingen vän av <u>kvinnorov</u>	Lexikal representation
15	43	Weel, ye'd know	61	Tja, du bör <u>veta besked</u> om sånt	Lexikal representation
16	43	Weel, ye'd know	61	Tja, du bör veta besked om <u>sånt</u>	Ortografisk representation
17	53	Hungry, are ye?	72	Hungrig, <u>va</u> !	Grammatisk representation

18	58	You're early, man; we hadna thought to see ye before the Gathering!	78	Du är tidigt ute, <u>gosse</u> . Vi trodde inte du skulle dyka upp före Stormötet.	Lexikal representation
19	43	I'll stake my best shirt she's no a whore	60	jag satsar min bästa skjorta på att hon inte är <u>nån</u> hora	Ortografisk representation
20	42	She said she wasna,	60	Hon sa att hon inte var <u>nån</u> .	Ortografisk representation
21	48	<u>D</u> 'ye understand me?	66	Uppfattat?	Grammatisk representation
22	55	I've ne'er heard a woman use such language in me life.	74	Jag har då aldrig hört en kvinna <u>nyttja</u> sådant språk i hela mitt liv.	Lexikal representation
23	44	All right for another go, lad?	62	Är du <u>mogen</u> för ett nytt ryck, grabben?	Lexikal representation
24	56	Feisty wee <u>bitch</u> , is she no?	75	Hon har humör så det räcker, den lilla <u>jäntan</u> , eller hur?	Lexikal representation
25	52	Do <u>ye</u> want me to do that?	71	Ska jag?	Grammatisk representation
26	59	Oh, <u>aye</u> , I know what ye mean.	79	<u>Och aye</u> , jag vet nog vad ni menar	Tillskott
27	64	Oh, <u>aye</u> .	85	<u>Och, aye</u> .	Tillskott
28	44	[...] but they'll find this place sooner or later [...]	62	[...] men förr eller senare hittar <u>dom</u> det här stället [...]	Ortografisk representation